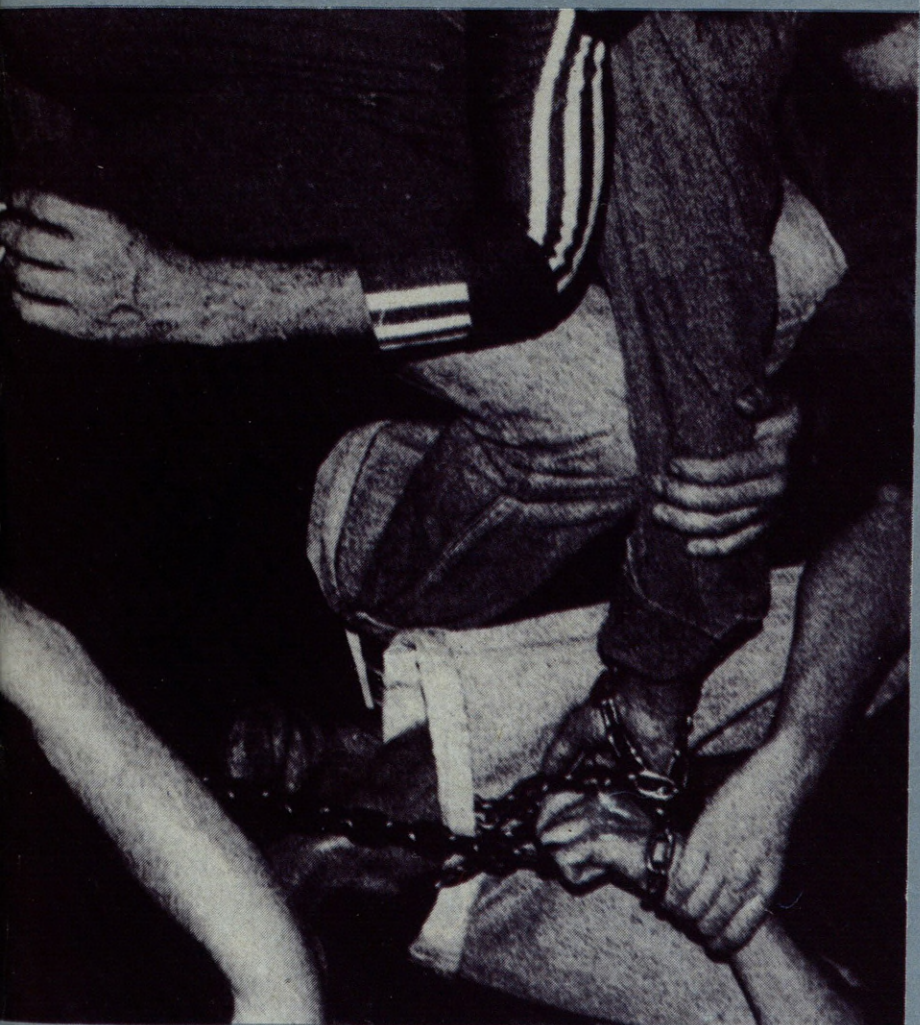

AIRGLIA

Apirila 4 - XLVI garren urtea 970 zenbakia 90 peza

GIPUZKOAREN SERBITZURAKO

Gipuzkoar guzien serbitzurako dagoen Donosti Aurrezki Kutxa, lanabes teknikurik aurreratuenaz eta bere langileen egokitasunaz, nola profesioz ala gizatasunez, baliatzen da. Guztien aurreztearekin Gipuzkoarentzat etorkizun hobe bat eraikitzeko asmoz.

Caja de Ahorros Municipal
Donosti - Aurrezki - Kutxa

- 2.- JOXE AZUMENDI
- 5.- Komikia
- 6.- MARIO ONAINDIA
- 8.- Elkarriketa: JULEN MADARIAGA
- 13.- MARTIN UGALDE
- 14.- BALERE BAKAIKOA
- 16.- PAULO AGIRREBALTZATEGI
- 18.- KOLDO GOROSTIAGA
- 19.- Elkarriketa: JOSE ESTORNES LASA
- 24.- BELTZA
- 26.- TRIKUHARRI
- 28.- Komikia: ETB
- 29.- EÑAUT ETXAMENDI
- 32.- XABIER AMURITZA
- 33.- TXILLARDEGI
- 34.- J.R. ETXEBARRIA
- 35.- PIERRES XARITTON
- 36.- Jo... adarra!
- 38.- Bertsoak
- 40.- Azkenekoa! Editoriala.

Joan den urtean bezala, aurten ere zenbaki berezi bat eskaini nahi izan diegu gure irakurleei. Ahalik gehiena, euskal letretan eta politikan ezagunak direnen eritzi eta autikuluak argitaratuz.

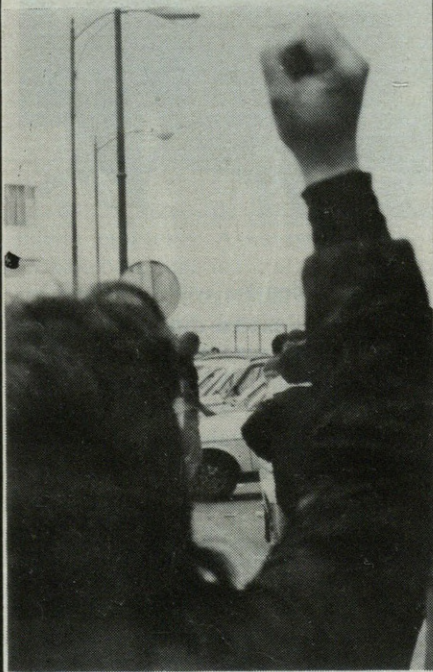
Oraingoan ordea gaia jarri nahi izan diegu, horren inguruko erreflexioek herriro ere gure artean itzali samarrak dauden debateak pizten hasiko ote diren itxaropenean. **INDEPENDENTZIA**. Abertzaleon ekintzaren muina den kontzeptua eta, garaiak ere aldatuz doazen bezala, herriro zehazten hasi beharko dugun erreibindikapena.

INDEPENDENTZIA jorratzeko idazle ugari egin zaio artikuluen galdea, eta hemen aurki ditzakezunak azkenean, eta puska bat kostata ere bai zenbait kasutan, lortu ahal izan ditugunak baizik ez dira. Debatea ahalik eta zabalen eta agian nahasiñ egitea zen gure asmoa. Alboko zerrendan duzue lortu dugun zerrenda.

Elkarriketak osatzerakoan berriz bi pertsonai ospetsu bezain ezberdinengana jo dugu. **JOSE ESTORNES LASA** batetik, euskaldintzaren, abertzaletasunaren eta foruen defentsa hain ezaguna dena. Eta **JULEN MADARIAGA**, ETA ren fundatzaileetako bat, eta azken hogeitabost urteotan mamitu den ezker abertzalea gertutik ezagutzen duena.

Bi komiki ere aurkitu ahal dituzu, eta bertsoak, guztiak ere gaiari nolabait lotuak.

INDEPENDENTZIA duzu, beraz, gora eta behera, ezker eta eskuin, zenbaki honetan. On egingo al dizu.

ARGIA

Jabea: Zeruko Argia kooperatiba.
Zuzendari kazetaria: Koldo San Julian.

Erredakzioa: Josu Landa, Joxemi Zumalabe, Pello Zubiria, Iñaki Uria, Xalbardin, Jon, Xabier Etxaniz, Joseba Alvarez.

Idazleak: Enrike Amonarriz, Mikel Antza, K. Argiñano, «Astema», Joxe Azurmendi, B. Bakaikoa, «Beltza», R. Casteilano, Carlos Donoso, Mikel Hernandez

Abaitua, Felix Ibargutxi, Rufino Iraola, Julen Kalzada, Pello Lizaralde, «Mendiaga», «Murumendi», Eneko Olasagasti, Xabier Portugal, Koldo San Julian, Joseba Sarriñandia, «Trikuharri», «Txillardegia», Jon Urrujolegi, «Xinaberri».

Marraskilariak: Antton Olariaga, Joxemi, Julio; Zut.

Argazkilariak: Luis Otaegi, Arturo, Txema Ormazabal.

Administrazioa: Iñaki Ugarteburu, Pepi Zabaleta, Joxe Mari Ostolaza.

D.L.: 80-1963

Helbidea: ARGIA, Virgen del Carmen, z/g. Ramonenea etxea, behea. DONOSTIA-12.

Telefonoa: (943) 28 33 99

GRAFICAS SEMI - Piz. Lasala, 3 - S. S.

HARPIDE SARIA

Hego Euskal Herria	
Estatu Espainola	3.000 pta.
Ipar Euskal Herria	
Beste atzerriak	4.200 pta.
Airez	6.480 pta.
Ale bakarra	90 pta.

independentzia:

Engels-ek

Pablo Iglesias-i

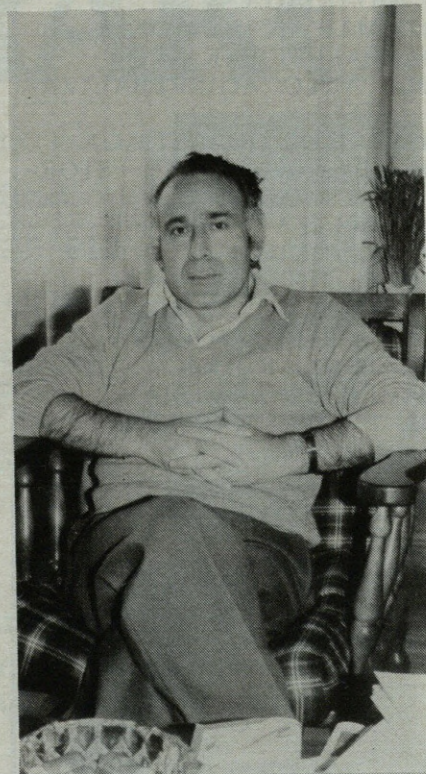
Joxe AZURMENDI

Aurten, berriro, Marxen urtea da, baina hobe dugu Marx ez Engels gabe gogoratzea. Engelsek Pablo Iglesiasi egin zion gutun bat aipatuko dut, ez bait da oso ezaguna.

Independentziaren egunak toki askotan ospatzen dira. Urrunago gabe, Espainian maiatzaren 2.a independentzi eguna da. 1808ko egun horretan espainolak okupatzaile frantsesen aurka altxatu omen ziren.

Atzerakoiak eta aurrerakoiak

Ageri-ageriko problemak dauzka gu hor. 1808ko frantsesek Espainian apenas dirudite askoz okupatzaileago eta inbasoreago, karlistadetan tropa liberal espainolak euskal herrietan baino. Eta, bigarren, liberalok Euskal Herrian progresistak baldin baziren, eta karlistak atzerakoiak, 1808ko aurrerakoiak Espainian frantsesak ziren eta haien gisako «afrantsesatu» deituak. Progresisten aurka-

ko independentzia ospatzen da.

Hau dena esaten dut, oraintxe guxtiago, baina urteren batzuk duela, abertzaletasunaren xedeak erreakzionariorat jotzen zirelako; horrekin, beste gabe, abertzaletasuna deskalkifikatuta geratzen zelakoan.

Eta oraindik ere hor geratu da, «progresisten» batzuen betiko mania, borroka abertzaleari edozein arazotxotan, errepika zahar bezala, auzokeriagatik edo herstukeriagatik burla olinpikoa egiteko errekurso erraza.

Aberriak momentuan momentuko edukin soziala eta politikoa dizun neurrian, 1808ko aberri espainola besterik ez zen Errege familia lerdo bat baino, Gorte ustel bat, egoismo ahalguztiduneko klerikaila, noblezia parasitarioa, militar kasta endakatu bat. Erreforma zaleak, progresistak, afrantsesatuak ziren gehienbat.

Beraz, oso klasikoak izan diren eskemak aplikatzekotan, Goyaren **2 de mayo** koadroen aurrean, afusilatzaile gaisoek merezi beharko lukete gure sinpatia guztia. Mostolesko Alkatea, gerrilak eta gerrileroak edo Aragoe-ko Agustina, beren zapaltzaileen defendatzaile tontotzat eta kuittadutzat jo beharko genituzke.

Baina, de fakto, historia, berehala-
xe enkargatzen da eskema guztioi
buelta emateko. Askatasunaren bo-
rrokak bere lege orijinalak ditu, beti
eta derrigor «progresoaren» legeekin
koinziditzen ez dutenak. Izan ere,
progresoari askatasunarekin koinzi-
ditu araztea da kontua, ez alderan-
tzipiz.

Langile mogimendua

XIX. mendeko langile mogimen-
dua hasi zenean, teoriko haundiek
nazio arazoan gainetikotzat hartu zu-
ten mogimendu hau. Izan ere, badu
alderdi hori, eta inportantea da,
oraintxe ere badu. Baina hori ez da
mogimenduaren natura metafisiko
bat, esentzia bat, alderdi bat baino.
Eta beste alderdi asko du, errealita-
teak beti alderdi asko duen moduan.

Marx eta Engelsen artean azkene-
ko hau izaten zen nazioarteko gora-
beherez arduratzen zena. Laster

ohartu zen, Espainiako katramilen
analisetan, beti 1808 hartan buka-
tzen zela. Hau da, Poloniako antzera,
nahiz bestela izan, Espainian ere bo-
rroka sozialarekin lotu-lotuta beti
«nazio arazo» nahasi bat aurkitzen
zela.

Gero, nik ez dut uste Engelsek libe-
ralen eta karlisten istiluak zer ziren
eta azpian zer zeukaten, oso ondo
inoiz ikusi zuenik barreneraino. Bai-
na beste hau bai, ikusi zuen. Honela
idazten zion Pablo Iglesiasi 1893ko
apirilean:

«Alde batetik (1808ko maiatz har-
tan) erasotzaile arrotza, bestetik
Madrilgo herria... Espainol he-
rriak, erasoaldi arrotza eta Napo-
leonen tirania borrokatzeko,

Frantziako iraultza bera borrokatu
beharra izan zuen; eta bere inde-
pendentzia berriro eskuratzeko, es-
painol herria beharturik berriro

eraikitza, noblezia eta apezak
bait ziren haren sostenguak».

Hori ez dela Espainian bakarrik
horrela gertatu, esanez jarraitzen du:
«Gauza berbera Italian, Alemanian,
are Frantzian bertan ere: erreakzio
monarkiko feudalari beren buruak
errepatorik batere gabe entregatuz
bakarrik, lortu ahal izan dute bi he-
rriok askatasuna, Napoleonen uztar-
petik».

Ezagunagoa da Engels zaharrak
behin Kautskyri ohartarazitakoa:
«Herri haundi batentzat historikoki
inposible da bere baitako beste auzi-
rik seriozki eztabaidatu ere egin ahal
izatea, askatasun nazionala falta
zaion artean».

(Gauza jakina da, haatik, Engelsek
berak, berjabetasunaren inportantzia
«nazio haundietara» mugatzen zuela;
baina, orobat jakina, mugadura ha-
rek apreziazio oker batetan oin har-
tzen zuela, herri ttipiak iraultza in-
dustrialaren nahasmenduetatik ez zi-
rela bizirik irtetzeko gauza izango,
iruditzen bait zitzaion).

Askatasuna eta independentzia

Lehenengoa askatasuna da. Inde-
pendentzia ez da ondorio bat beste-
rik. Hobeto, ondorio posibleetako
formula posible bat.

Zer da independentzia? Berez oso
kontzeptu ekibokoa dela, esango
nuke lehenengo. Ez dut uste gauza
berbera direnik Luxemburgoren inde-
pendentzia eta Ingalaterrarena; edo
Ukrainiarena, Mongoliarena eta So-
biet Batasunarena (Ukrainiak eta
Mongoliak beren errepresentazioak
dauzkate ONU). Ez dut uste, esate
baterako, gauza bera denik ere
1983an eta 1808an.

Niretzat inportantea: ez da berdin
borrokaren erdian esaten den «inde-
pendentzia!» eta legeria batetan txu-
kun-txukun espresa litekeen nolako
edo halako independentzia.

Guk, nik uste, independentzia esaten badugu, egoera jakin batetan esaten dugu. Eta oraingoxe bere sentidoa da inportantea, ez beste egoera hipotetiko batetan, paper batetan agian, izango lukeen edo izan leza-keena. Norbaitek egoera hartan amets egin nahi badu, libre dauka amets egitea. Baina inportantea oraingoa da, oraingo hau ez bait da formulen eta paperen ordua, borrokarena baino.

Askatasunaren bidaztia

Kontzeptuak historian daude eta historia honetan haxe dago hasieran: «los bizkainos no queremos otra cosa sino que la nación española retire de nuestro territorio su dominación; para que Bizcaya sea de los bizkainos y éstos la gobiernen libremente, sin estar sometidos a más poder superior que el Señor de todo el universo».

Instituzio foralen suntsipen ondoko belaunaldia normala zen borroka politikotik abiatzea. Instituzioak baino oinarrianago herria dagoela, ikusi zen gero, eta herritasunean hizkuntza. Independentziak, harrez gero, kulturaren barrutira hedatuz, euskararen borroka esan nahi du orobat.

Maila soziala deskubritu zen hurrengo. Nazio bat gara, herri bat: baina ia bere oso-osoan herria langile-riak egiten du. Ez dago herriaren askatasuna eskatzerik langileriaz ahazturik.

Emakumearen borroka, ekologi-koa, presoena, homosexualena... Askatasunaren mogimendua zabalduz

eta zabalduz joan da. Geroz eta gehiago izan dira Euskadin, progresoa bai, baina batez ere askatasunaren progresoa, bilatzen dutenak: Aberriaren Egun argi bat, baina guztiontzat. Independentziaren kontzeptua eginez-eginez doa, sakonduz eta zabalduz.

Arana Goiriren tradizioan

Kontzeptuek beren tradizioaren barruan erakusten dute beren adiera zuzena, edukin zehatza. Hau azpimarratzen dut, independentziaren kontzeptua, berez, kontzeptu negatibo soilak delako. Independentziak ez du «ez-dependentzia» besterik esan nahi. Baina hemen, independentzia esaten denean, zerbait oso positiboa uler-tzen da, ez negatibo hutsa.

Positibo hori, hain zuzen, tradizio batek betetzen duelako, dauka. Eta tradizio hori Arana Goirirena da: «absoluta independencia de Bizcaya contra toda política española» esijitu zuenarena. Esan zuenarena: «Bizcaya no es de derecho española, como no sea por el actual derecho constitucional; si de hecho es provincia española, lo es a pesar suyo y contra su voluntad».

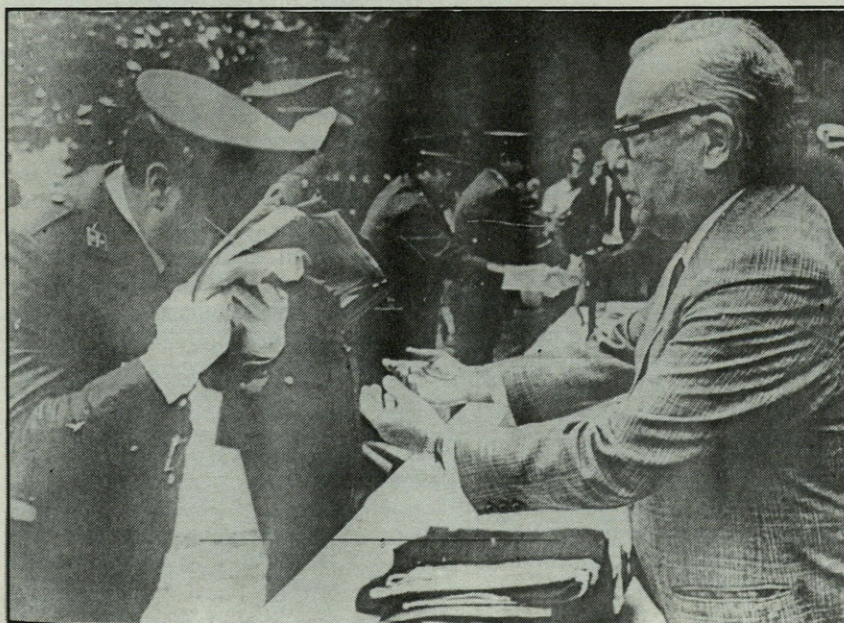
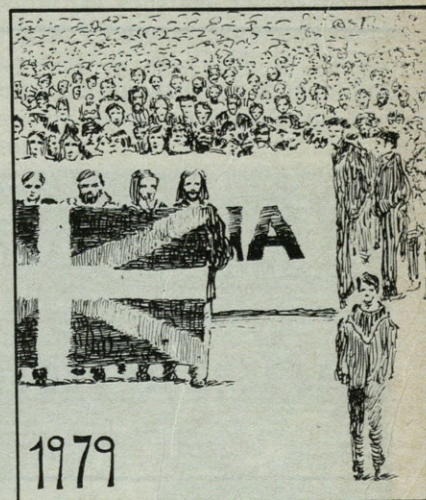
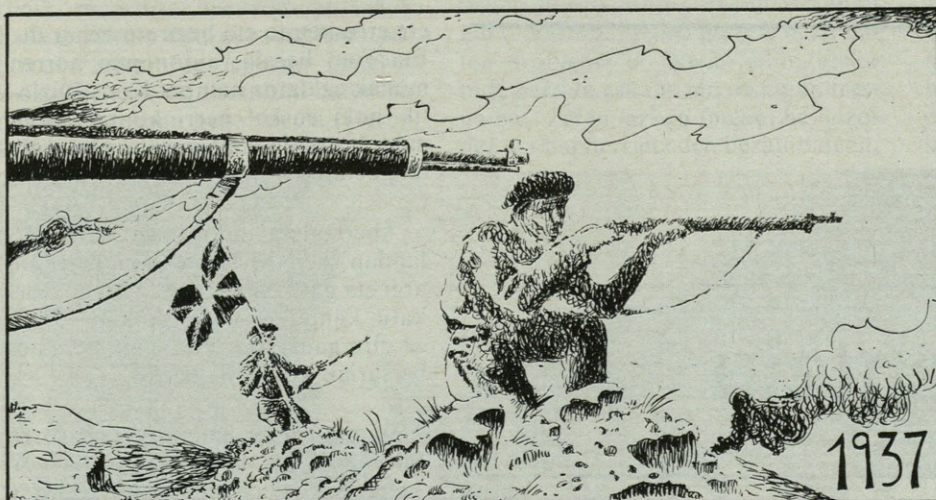
Sabinek hasitako borroka gero jarraitu egin du. Eta borroka luze hori da, Aberri Egun honetan, independentziaren kontzeptua edukin positiboz betetzen duena, sentidoa ere zabaldu diona. Bestela ez litzateke kontzeptu eteriko bat besterik izango, negatibo hutsa gainera. Ongiena paper batetan egongo litzateke, gar-

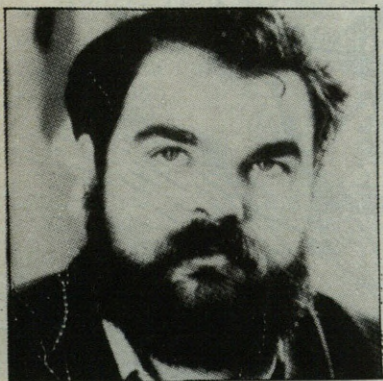
bi-garbi, inori molestatu gabe. Arana Goirik, aldiz, independentzia kontzeptuaren edukina ilun samar bazeukan ere, bizi-bizi zeukan eta molestatu egin zuen, molestatu egiten du oraindik. Independentziak zer esan nahi duen, egin ala ikusten da, borroka argitzen du. Gaur hobeto dakigu atzo baino, bihar gehiago jakingo dugu.

Batzuetan, izan ere, independentzia eskatzen duten horiek utopiko hutsak direla eta ez dakitela zer eskatzen duten, entzuten da. Baina aldrebes da: horiek dira kontzeptuari sentidoa eta edukina ematen diotenak. Ezer argituko ez dutenak, definizio batetatik hasi nahi dutenak, dira: sekula ezin aterako dira kontzeptuaren berezko negatibotasunetik. Positiboa, egin egiten ari denak bakarrik ikasten du. Hasieran ilun zegoen, orain argixeago, ikusiko dugu azkenean nola geratzen den eginda. Egiten dugun bezalakoxea izango da. Egin gabe ez da ezer izango. ■

51-01.- GILBAO, 12/07/82.- El Consejero de Interior del Gobierno Vasco, Jesús María Retolaza, entrega una bandera constitucional al Comandante de uno de los 31 puestos de la Guardia Civil en Vizcaya.
(TELEFOTO EFE)

independentzia

Mario ONAINDIA

Dena den hitz honi ematen diogun zentzua, munduko herri guztiek dute independente izateko eskubidea, hau da, dependentzia guztietatik askatzeko eskubidea, hala ekonomiko, politikoetatik nola kulturaletatik. Eta baita beste zentzuan ere, edozein estatutatik askatzeko eta bere Estatu propio eta berezi bat eraikitze eskubidea.

Ez dut uste demokrata bat baiespen hauen kontra joan daitekeenik. Arazoa, ordea, zein harreman eta zerriak dagoen independentzia eta demokraziaren artean datza. Zeren, demokrata batentzat independente izateko eskubidearen muga bakarra herri beraren nahia bait da. Besteak beste, gaur egun gure askatasunak

eta autogobernuak dituen mugarik handienak ez datozkigu kanpotarren presio eta bortxatik, gure herri konkretok bere burua gobernatzeko modu dituen borondatek baizik. Egia da oraindik LOAPA zorioneko famatu hori dagoela eta Madrilek noizean behin Euskara normaltzeko delako lege hori bezalako zerbait Tribunal konstituzionalera bidaltzen digula, gure autonomiari mugak ezarritik. Baina egia horrek ez digu ahantz erazi behar herri honetan behin, eta ez dira urte asko, erreferendum bat ergon zela eta erreferendum horretan euskal herriak bere autogobernura tresnak eta herri honek Madrilekin eduki nahi zituen harremanak erabaki zituela. Eta demokrata batek hori

ere errespetatu eta begiratu behar du. Eta esan bezala, autonomia horren mugak ez datoz hainbat Konstituziotik nola euskal herri konkretok nahi, borondate eta gura are konkretokoetatik.

Abertzaleek, bai hemen eta bai Irlandan zien beste edozein herritan, argi eta garbi eduki izan dute nola askatu kanpoko etsaiengandik, baina ez dira gauza izan hemengo bere adbersariak konbentzitezeko.

Asmatu dute halako presio sozial bat (traidore, damutu...) baina hori ez da aski eta frutu guztiz kaltegarriak ekar ditzake. Politika hori eraman izan da Irlandan Joyce batekin eta abertzale astokilo ez direnak ulertzen dute gaur egunean gaelikoz ehuneko seik baizen mintzatzen ez bada politika horregatik izan dela. Eta Joyce batek bere obra gaelikoz idatzi balu gaur egunean hizkuntza honen egoera bestea izango litratekeela. Orobat esan dezakegu euskaldunok eta euskal abertzaleok bereziki Unamuno edo Pio Barojari buruz. Idazle horiek bere pentsamendua eta esateko guztia euskaraz egin balute, euskarak indar eta influentzia handiago edukiko lukeela, udal etxe, Parlamentuko akta guztiak euskaraz egitea edo trafikoko seinale guztiak galipotez betetzeak baino. Baina abertzaletasun intransijente, elizakoi, burugor eta baserritarkerizaleak jende hori euskara eta herri honen gainerako tasunak baztertzerantz bultzatu zituen.

Hargatik, nik uste dut abertzale mugimendu baten xede eta helburuak ez direla hainbat independentzia nola herrigintza, euskal herria nazio bat bihurtzea alegia. Eta nazio bat bihurtzeko, independentzia ez da ezinbesteko gauza bat, zeren Irlanda, adibidez, Estatu independente bat da, baina garai batez zegoen herrigintza, nazio-erakikuntza osoa antzutu egin da.

Herrigintza horretan bultzatu behar den prozedura ez da politikoa soilik, nahiz hau guztiz inportantea den herri baten giroa aldatzeko, baina aldaketa politikoak ez dakartza beti, ezinbestez, aldaketa kulturalak. Bi prozedura dira eta abertzale mugimendu batek biak elkarrekin bultzatu behar ditu.

Politika aldetik guk uste dugu abertzale alderdi baten joerarik jatorrena, memento historiko guztietan Euskal Herrian edozein errejimen politikok, zilegi eta lejitimo izateko, euskal herriak erreferendum baten bidez onartua izan behar duela (Gernikako autonomi estatua, bezala, be-

raz). Baina horrek ez duela inola ere esan nahi (kontraesan bat bait litzateke bestela) herriak berak autogobernu handiago eta zabalago bat nahi duenaren akordio hori aldatu eta eraldatzeko eskubideari uko egiten dionik.

Eta garrantzitasago da prozedura kulturala. Herri bat izatea. Definizio klasiko ezagun baten arauera, nazio bat hizkuntza, kultura, psikologia, kultura, historia, ekonomia amankomun duen gizarte bat baldin bada, horrelko gizarte bat alor guztietan litzateke eraikitzea herrigintza. Euskarra, gaur eguneko munduaren problematikari erantzun emateko gauza izatea, eta horretarako egin behar dena ez da bakarrik euskaraz ez dakitenak euskaldundu, baina baita egungo munduarentzako erantzunik ez duen euskaldunei erantzun hori eskaini. Euskal kultura ez dadila izan bizien burua zanpatzen duen aintzinako marmua, baina gizarte berri baten problema er berriei erantzuteko bide berriak eskaintzen diskigun tresna bat. Zeren, azken finean, bai gizonez eta bai herrietan den bezainbatean,

askatasuna kultura bait da. Zenbate-naz herri edo gizon bat kultuago eta sakonkiago ezagutu egoera bati beste gizonak eta herriak eman ohi dizkionten ezantzunak, hanbatenaz kapaz eta gaiago izango da egoera konkreto bati erantzun ez-determinatuagoa emateko, ihardespenez desberdinen artean hautatzeko.

Gaur egun euskal herria kolektibitate bezala problema ekonomiko, politiko eta kultural berriei (eta 1973. ez geroztik dena desberdina da munduan) erantzun berriak emateko ezteus bada, alde Sabin Aranak gure aintzinako kultura guztiak moztu zuelako eta, gero beste belaunaldiak gainerako kulturala eta tradi oarekin moztu egin dutelako da.

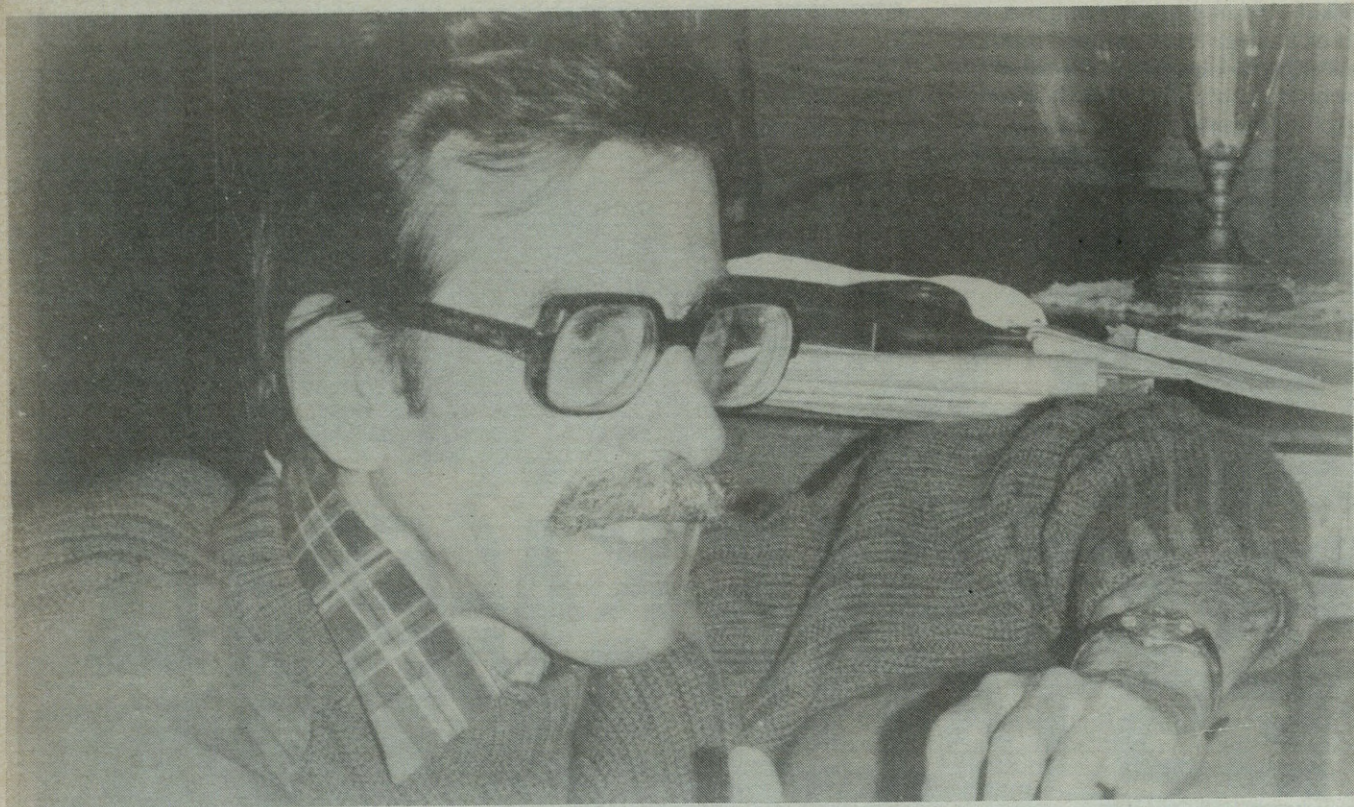
Ondorioz, gure aurreko kultura mespretxatzen eta gainerko herrien kultura eta esperientziak baztertzen ditugun bitartean, gure eantzunak mugatuagoak eta baldintza objektiboak determinatuagoak egongo dira, eta, berz, askatasuna urrutirago aurkituko da.

ETako fundatzaileetako batekin mintzo

Historiazko liburu asko idatzi dira ETA erakunde armatuaren bizitza labur bezain konplexu eta inportanteari buruz. Hastapenetako liburuetan kokatzen baduzue ikusmena, Julen Madariagarekin topo egingo duzue beste batzurekin batera. Bilbon jaioa, Ameriketara eta Europan herbestean ibilia, berriz ere Hego Euskal Herriara bueltatu zen berehala militantzia politikoan murgilduz.

Gaur egun Iparraldean dagoen etxe polit batetan bizi da. Berrogeitamar urteak pasata dituen militante honek etxe horretantxe errezibitu gintuen eta tximiniaren epelean ihardun ginen elkarrizketa luzean. Berak ere badu zeresan handirik independentziari buruz. Nola ez.

Julen Madariaga: «guk beti jokatu dugu independentzia osoaren alde

ARGIA.— Nolabait hasteko, nola-koa zen hastapenetako garai haietan ezagutu zenuten giroa?

JULEN MADARIAGA.— Oso giro txarra zen, oso estua, nahiz sozial aldetik, nahiz ekonomia aldetik, eta zer esanik ez erlijione edo politika aldetik ere. Baina gure familiako kasuan, esate baterako, kalekoa baino zabalago zen, zeren hamar urtez Amerikan egon bait ginen, eta beti aita eta amarekin Euskal Herriko arazoetaz argi eta garbi mintzatzen ginen. Hori bai, Euskal Herrira berriaz ere itzuli ginenean beti esanez «kontuz, hemen bada beste gauza bat, kasu handia egin behar da egungo jendearekin eta hemengo poliziaz, zeren bestela hau edo bestea eginez gero preso eramango zaituzte», eta-

«Gu gauza batetaz konturatzen ginen: Euskal Herrian garai hartan egiten zena ez zen aski, ez zen ezer egiten».

bar, etabar. Famili giroa behintzat oso zabala zen.

A.— Baina familiaz kanpokoak ez zen hain zabala izango, ezta?

J.M.— Jakina; orduko jendea aski mintzo da esanez orduko giroa nola-koa estua zen, eta geure buruak goitik behera itota sentitzen genituen. Esate baterako, libururik ez genuen, kazetaririk ere ez... gerora etorri ziren beste herrialdeetako aldizkariak eta benetako egarriaz hartzen genituen. Giro ito horretatik sortu zitzaigun lehenik «Ekin» egiteko asmoa eta gero —zuek dakizuen bezala— «Ekin»etik iragan ginen ETara.

A.— Esan duzunaren arauera, garbi dago zuk ezagutu zenuen giroa familia akomodatu, liberal baten gisakoa zen, ETako besteen kasuan gertatu ez den bezala.

J.M.— Bai eta ez. Hor argipen bat egin beharra daukat. Nik uste dut fundatzaileen artean gehienok ginela edo burjes ttipiak, edo ertainak, edo handiak. Gero, denboran zehar, gauzak zorionez aldatu dira, ETA eta gure mugimendua gero herrikoia goa egin da. Gure kasuan, adibidez, aita familia burjes batetakoa zen, argi eta garbi, eta amaren aldetik pentsaeraz burjes ttipiak eta liberalak.

A.— «Ekin» sortu zenuten beraz. Konta ezazu piska bat luzeago nola gertatu zen hori.

«ETako fundatzaileen artean gehienok burjes ttipiak ginen».

J.M.— Guztiek dakiten bezala, 1952.an bildu ginen lehen aldiz. Hori baino lehenago, Txillardegi bere aldetik esate baterako, Jose Mari Benito del Valle ere bere lagunekin Bilboko Injiniadore Eskolan, Agirre eta Deustuko Unibertsitatean... bakoitza bere aldetik —ahal zen nuerrian— saiatzen zen zerbait egiten: taldetxo bat egin, bildu zenbait lagunekin, eta gure kulturaz eta mintzairaz hitzegin. 1952.eko urte hartan batu ginen azkenean guttika guttika. Eta horrela sortu zen «Ekin».

A.— Zer dela eta urrundu zineten PNVtik?

J.M.— Horretaz esan behar dugu guk denok garai hartan oso sinpatia handia genuela PNVrentzat, eta hori guztiz normala da. Euskal Herriko kondairan ukan zuen inzidentziagatik eta. Beraz, dudarik ez da nahiz Txillardegiarentzat nahiz niretzat nahiz gutako beste edozeinentzat PNV oso alderdi famatua zen, eta gu haren alde geunden, eta Eusko Gobernua- ren alde ere bai. Saiatu ginen «Ekin»

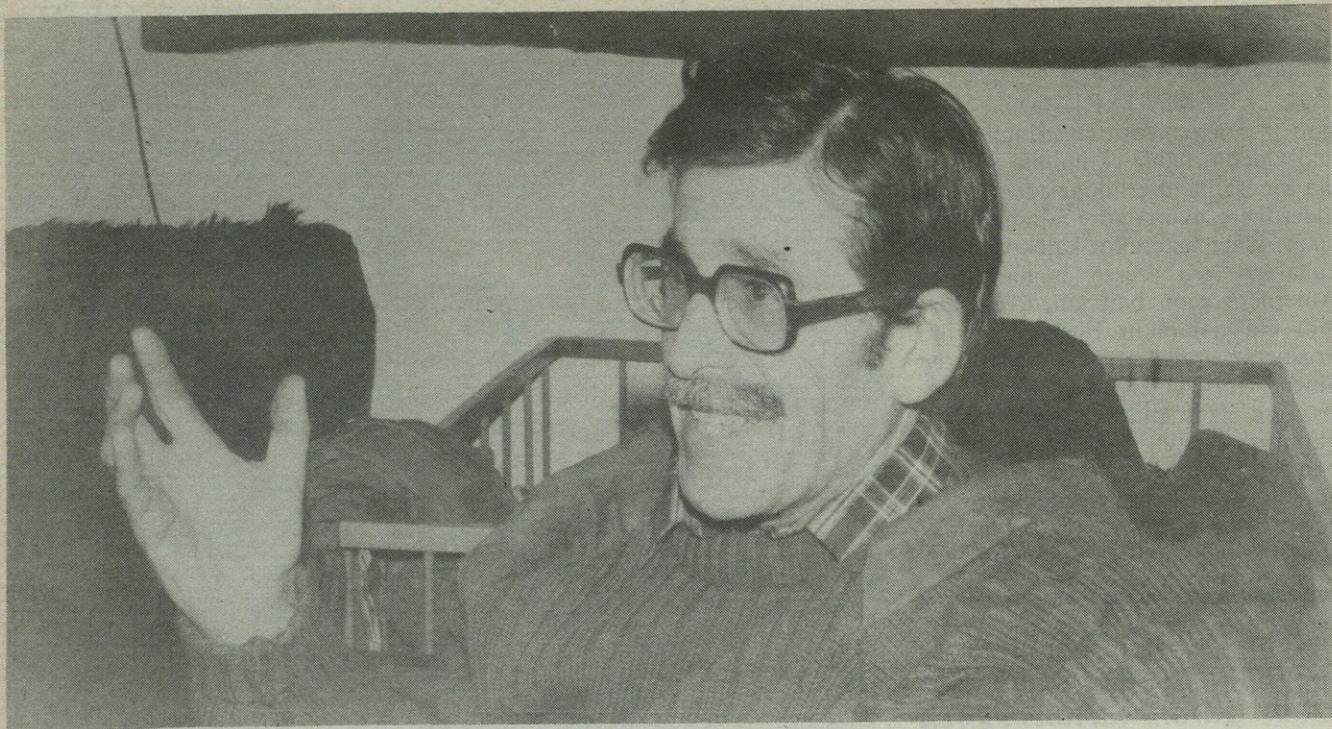
sortu ondotik heurekin harremanetan sartzan. Zergatik? Gu biziki gazteak ginen, esperientziarik ez genuen,

«Guk independentzia osoaren alde jokatzan genuen. PNVko jendea kontra jarri zen, eta ez gene- kien zergatik».

eta haiengandik formazio bat eta edukazio bat espero genuen. Espero genuen, baina zorigaitzez ez ziguten batere eman.

A.— Baina zein diferentzia ikusten zenituzten PNVrekin?

J.M.— Egia da gu gauza batetaz konturatzen ginela argi eta garbi: Euskal Herrian garai hartan egiten zena ez zela aski, edo bestaldera hartuta, ez zela ezer egiten. Hiru bat ekintza txiki egin ziren, baina beste deus ere ez. Orduan gure artean pentsatu genuen zerbait egin behar genuela, eta egin beharreko lehenengo

«Garai hartan guk denok oso sinpatia handia genuen PNVrentzat»

gauza —gure ustez— geure buruak formatzea, jaztea, eta honetaz eta hartaz ikastea. Bakoitzak gai bat prestatzen zuen eta elkarren artean aztertzen genuen. Horrela lehen taldea osatu genuen: alde batetik zazpi eta bestetik beste zazpi, denera hamalau. Oso talde hertsia ginen beraz.

A.— Praktika eta ekintzetatik aparte, beste alderik izango zen, ezta?

J.M.— Badago gauza bat oso garrantzizkoa. Gutarik denok oso independentziazealeak ginen: Txillardegia, Jose Mari Benito del Valle, Jose Manu Agirre, etabar, etabar. Gu denok independentziaren alde geunden, errörrik eta goitik behera. Bestalde, gogoratzen naiz haur denboretan gurasoen inguruan zen zenbait abertzale apur bat motela topatzen nuela. Eta guretzat, berriz, oso garbi zegoen independentzia osoaren alde geunden. Noski, gauza jakina da «Ekin» en lehen garaian sozialismoa ez zela agertzen. Gutxika gutxika abertzaletasunarekin batera etorri zen. Doi doia kontsekuente izanik, abertzaletasunak eraman gaitu bestera. Baina orduko giroa abertzaletasuna zen soilik goitik behera, eta «Ekin» sortu bagenuen izan zen, ez autonomia eta horietan geratzeko, gure borroka azkeneraino eramateko baizik, hau da, erabateko independentzia lortzeko. Horretan ez da inongo du-

«PNVk aliatuen kontua segitzeagatik ez zuen argi eta garbi Francoren kontra borrokatzen ahal».

darik, eta hil arte gauza bera esango dugu. Beti pentsatzen genuen ez zela posible hainbeste gizon (eta nolako gizonak!) hiltzea autonomia batengatik, horrek ez dauka zentzurik. Horretarako hobe da elkar konpontzea bestearekin, batek honetan amore eman, besteak beste horretan, eta autonomia kaskar bat lortu.

A.— Lehen aipatu duzu PNVrekin nolabaiteko sinpatia zenutela. Zer dela eta sortu ziren enfrontamenduak?

J.M.— Guk independentzia osoaren alde jokatzeko genuen, eta PNVk gudan ikusten zuen nolabaiteko etorkizuneko itzal bat. Eta, guk ez dakigu zergatik, PNVko jendeak gure kontra jarri ziren. Kontutan hartu behar da haseretako diferentziak ez zirela izan sozial tematikaren aldetikoak. Azken finean, eta konturatu gabe, gu benetako abertzaleak ginelako, eta haiek ez. Baina konturatu gabe, zeren orain gauza asko konprenitzen dira baina orduan gu harritu baino ez ginen egiten, horrelako kontrako jarrerak ezin konprenitu. PNV eta Gobernuak jendearekin hitzegin genuen baina alperrik izan zen.

A.— Zer arrazoin izan zitzakeen

PNVk borroka gogorrago batetan ez sartzeko?

J.M.— Garbi dago PNV aliatuekin batera zegoela. Bigarren Gerra Mundialean aliatuen aldean jarri zen Eusko Gobernua, Musolini eta Hitlerrekin batera Franco eta pikutara joango zelakoan. Baina gerra bukatu ondoren, gerra hotza etabarrekook etorri ziren eta Estatu Batuak eta Franco nolabait adiskidetu ziren. Orduan, PNV kontradizio batetan zegoen: aliatuen kontua segitzeagatik ez zuten argi eta garbi Francoren kontra borrokatzen ahal. Esan nahi bait da, bistan da, borrokatzen hasten delarik, borroka armatua ere sartzen da kontu horretan. Edo behintzat borroka armatu batetan sartzeko prest egotea.

A.— 1958.an konberjentzi prozesu baten saio izan zen «Euzko Gaztedi» rekin ondorioz «Ekin» desagertu, eta ETA sortzen da. Nondik nora ikus zenuen horren beharra?

J.M.— Normala denez, prozesu hori ez zen guztiongan berdin, baina gure artean bazegoen sektore bat pentsatzen zuena gauza gogorragoak egiten hasi behar zela. Zer zen gogorragoa? Ba pentsa, horietako bat ikurrina ttipiak egin eta dendetako bitritetan eta horrelakoetan ipintzea. Pitokeriak dira, gaur egun barre egiten dugu. Gero ere kableetan ikurrina

handiagoak, askoz arriskutsuago, eta geroago hasi ziren gure pintaketa lehenak: ez genuen beste tresnarik, eta brotxa arrunt batez eta pote batekin gaeuz joan eta «Gora Euskadi Askatuta» eta horrelakoak. Hori bai, ez genuen inoiz firmatzen, poliziak ez bait zekien gu nor ginen. Polizia erotuta ibili zen, eta azkenean «Euzko Gaztedi»ko batzuren erorketa baten bidez jakin zuten nortzu ginen.

A.— Borroka armatuaren urratsa eman zenutenean, zerk bultzatu zintuzten gehiago, egoeraren dinamikak berak edota beste kanpoko herrialde batzutatik hartutako eredia.

J.M.— Beno, dena da nire ustez. Alde batetatik, gure abertzaletasuna, independentziaren alde geunden eta nolabait ikusten genuen horretarakotzeko borroka egin behar genuela. Hori alde batetan. Bestean, ikusten genituen orduan Algeriako kasua, Txiprekoa... Kubakoa ere esenplu bat izan zen guretzat.

A.— Kubakoa eredia izateak badi-rudi harrigarri samarra dela, ezta? Argeliakoan badago kolonialismo kontua eta gurearen askoz antzekoagoa zen. Kubakoa, aldiz, askoz desberdinagoa izan zen.

J.M.— Oso maita garria zitzaigun Kubako kasua. Teknika hutsaren aldetik beharbada. Gertatzen zen gutako asko garai hartan nahiko amerikanozale baldin baginen, Kuba eta ingurukoekin hasi ginen ikusten Amerikako inperialismoaren benetako mamia. Eta konturatu ginen nola horrelako enpresa batetan, horrelako borroka batetan, nolako indar handia ukaitzen ahal duen gizon talde ttipi batek, fedez kargaturiko talde ttipi batek nola den posible gutxika gutxika herri oso bat irabaztea. Alde horretatik, nire ustez esenplu handia zen. Egia da abertzaletasun aldetik ez zirela kontuak konparatzen ahal. Batez ere bere borroka ekonomiko-soziala izan bada ere, bada nazional aldetik ere karga txiki bat.

A.— Algeria eta Tuniziako kasuetan paralelismoa nabariagoa da, ezta?

J.M.— Argeliako kasuarekin bada desberdintasun handi bat: gure kasuan independentzia lortu baino lehen sozialista bihurtu gara, eta sozialista erran nahi bait da sozialismoa jadanik gudan konszienteki onartua dagoela. Algeriako kasuan, aldiz, zenbait abertzale sozialismoaren bidea zeudenean independentzia lortu zuten, eta hori kristoren pausu ederra izan arren egia da ere ez zirela beren sozialismora heldu, ez zutela sozialis-

«Kubako kasuak erakutsi zigun nolako indar handia ukaiten ahal duen gizon talde ttipi batek».

mora iristeko astirik izan. Orduan, independentzia lortu, nolabaiteko autogestio txiki bat, eta hortxe gelditu.

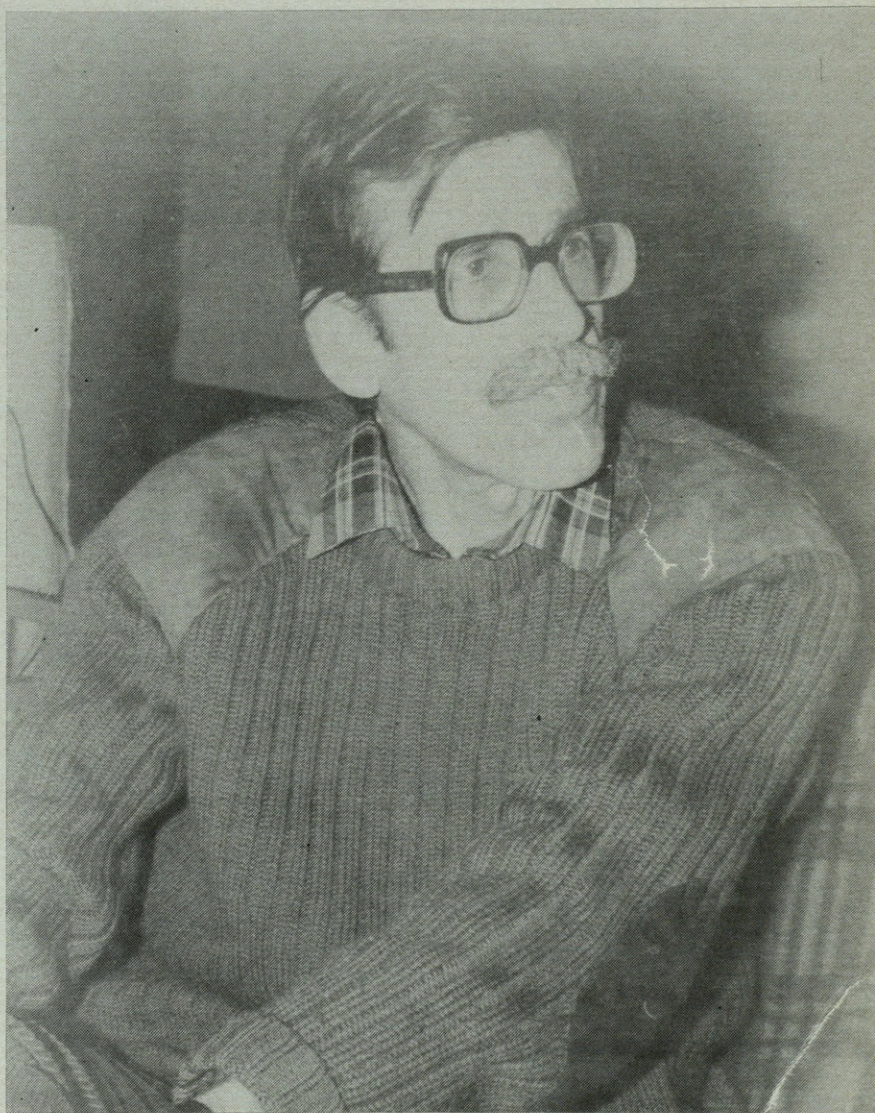
A.— Argeliako kasuarekin lotuta ote dagoen, garai hartan hainbeste aipatzen zen fronte nazionalaren gaia ikutu nahi genuke. Nola ikusten duzu gaurko ikuspegitik.

J.M.— Badakizu ETak askotan hori nahi izan duela. Korrante horren esfortxurik handiena duela hemeretzi urte izan zen. Eta horretan ere, jadanik, Isidro eta Telesforo anaiak tartean izan ziren. Dударik ez

hori egiteko, gu etarrok kristoren influentzia edo eragipena genuela garai hartako panoraman.

A.— Horrelako fronte bat osatzearen ideia defendatzeko zer nolako arrazoinak erabili zenituzten?

J.M.— Guk ikusten genuen Euskal Herrian bazirela gutaz gainera beste indar politiko inportante batzu, eta lehen mailan PNV. Guk maite ala ez, hori beste kontua da, baina gogoan eduki behar genituela indar horiek, eta Euskal Herrian munduko beste herrialdeetan bezala denetarik zegoe-la: ezker-eskuin, txarrak-onak, motelak-gogorrak... eta horrelako prozesu batetan horiek guztiak bildu behar zirela halako puntu nagusi batzuren azpian (askatasun nazionala, independentzia, euskara hizkuntza nazional bakarra, halako herrialdea, e.a.). Uste nuen —eta orriandik ere uste dut— horrelako pausurik emateak merezi duela.

«Marxek ekarri zuen errealitatea aztertzeke metodo egokiena»

A.— Gaur egun ere horrelakorik egitea posible iruditzen al zaizu?

J.M.— Duela gutxi osatzen hasi zen mahai hori delakoa behar beharrezkoa dugu nire ustez. Hori dudarik ez da. Edo PNV eta antzeko indarrak guztiz traidoreak dira eta beraz gure kontra jartzen dira, edo hori ez gertatzekotan baseak eskatuko dio PNVri gainerako indar abertzaleekin korronte edo konberjentzia bat egin dezan.

A.— Dena dela gaur egun ez da oso erraza hori pentsatzea ere, batez ere bakoitzaren bideak hain beren aldetik doazenean.

J.M.— Horretarako nik uste dut kondairan zehar beste esenplu asko begiratu behar ditugula, eta adibidez Frantzia edo Alemaniako kontuak. Gerra garaian denek bat egin zuten, eskuin muturrekoak eta ezker muturrekoak. Nik pentsatzen dut PNVko zuzendaritzak traizionea goitik behera egiten badu eta guztiz bere gorputza eta arima espainolen edo frantsezen alde jartzen badu, espainol edo frantses bilakatuko da, eta kitto. Baina basea eta benetako abertzaleak —nire ustez— gurekin bilduko dira eta zerbait egingo dugu.

A.— Esan ohi da ETak Euskal Herriari independentziarako zaletasuna ekarri diola (baina hori lehendik ere bazegoen), baina bestalde gauza berri berri bezala sozialismoa edo marxismoa esan genezakeena. Orain Marxen ehunurteurrena ospatzen ari dela, zuretzat zer suposatu zuen garai hartan Marxek?

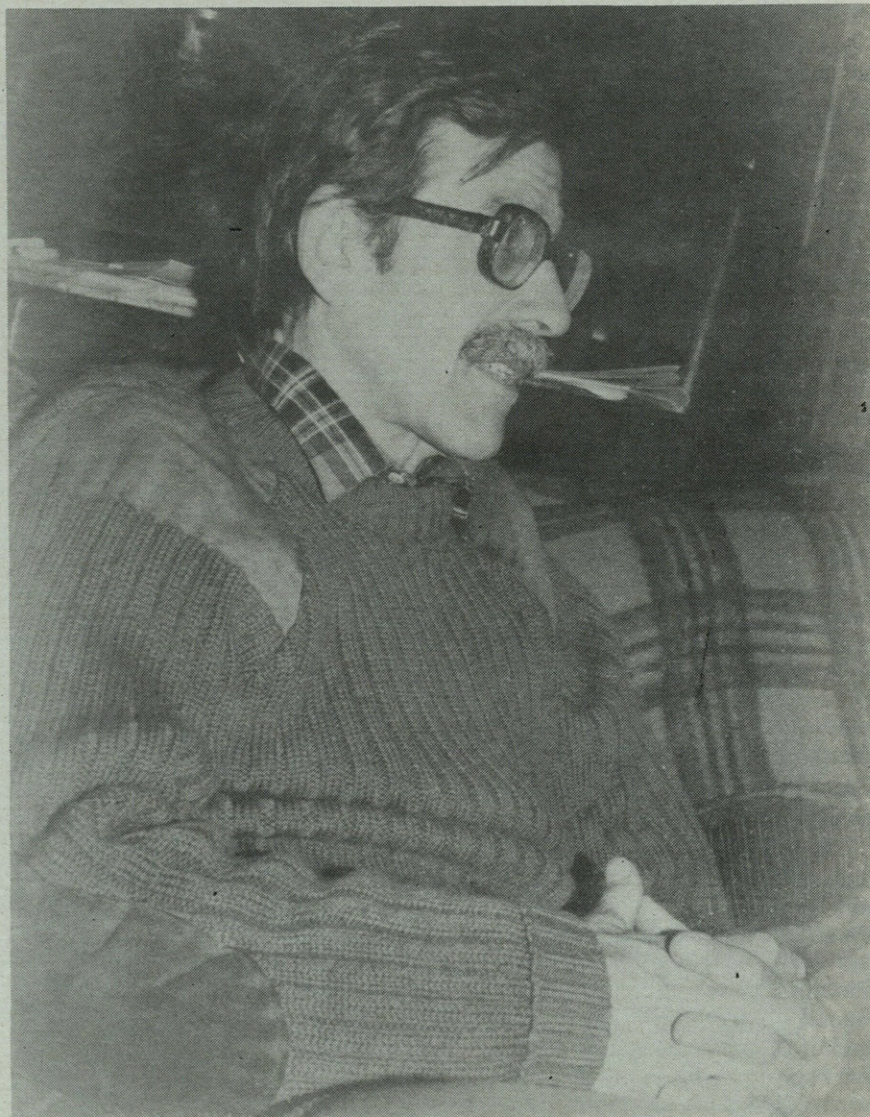
J.M.— Oso garrantzizkoa izan da, eta da. Alde batetatik, edozein errealitate (gurea ere beraz) aztertzeko oso bide egokia. Nire ustez, egokiena. Bide hori, bestalde, egokia da nahiz eta marxzalea ez izan. Baina marxzalea baldin bazara, orduan urrunago joango zara, zeren jadanik ez da izango metodo baten aplikazio soila, munduaren ikuspegi bat baizik. Orduan, nire ustez, ETaren meritorik handiena (hori gerora ikusiko da) izan da alde batetatik abertzaletasuna baina bestetik dialektika ere ekar-

tzea, eta biak bat egitea. Ordurarte, dakizuenek, bata bestearen kontra ibili ziren. Orduko drama gogorrena eta urragarriena horixe bait zen: ezin zen izan batera sozialista eta abertzalea. Gaingiroki edo azalez kontradiktorioak ziren bi gauza horiek ETak batu egin zituen.

A.— Mugimendu abertzalearen barnean historia dextente zabala bizitu duzunez, zure ustez zer zentzu izan dezake gaurko egunean independentziaz mintzatzea?

J.M.— Lehen independentizalea ginen, edo nintzen, gurasoengandik jasotako heziketagatik. Nintzen, naiz, eta hil arte izango naiz. Baina gero, beste ikuspegi batetatik begiratu eta batez ere gero mundu guztia-
ren klase-burruka ikusirik, eta mundu guzti horretan gure borroka ikusita bere marko autonomo horretan, nire lehengo sentimendu edo ustea da

ahultzen, indartzen baino. Nehork galdetuz gero çabaina zu zergatik zara independentizale, zergatik nahi duzu nahitaez independentzia lortzea? Kapritxo batengatik edo?» Ez, batere ez. Sinpleki, kondairak erraiten digu, materialismo historiko batetaik ikusita, ez dela posible gure Herriaren nortasuna aurrera eramatea ez baditugu Madrilén eta Parisen ditugun lokarriak ebakitzen. Ikusi ditugu munduko beste esenplu asko, eta nire akde datorren anekdota bat kontatuko dut. Flandrian nengoen hango Alderdi Komunistako lagun min batekin eta arazo nazionalari buruz hizketan erran zidan «entzun ezak, zuen nazio-problema munduko partidu komunista guztiek aitortuko dute Espainiakoak eta Frantziakoak ezik». Argelian horixe bera gertatu zen. Eta adibide guztiek garbi erakusten dute Espainia eta Frantziarekiko lokarri guztiak eten behar ditugula.

«Gerraondoko giroa oso txarra eta estua zen»

«Guk maite ala ez, Euskal Herrian badira beste indar politiko inportante batzu, eta lehen mailan PNV».

aberri eguna eta «independentzia»

MARTIN UGALDE

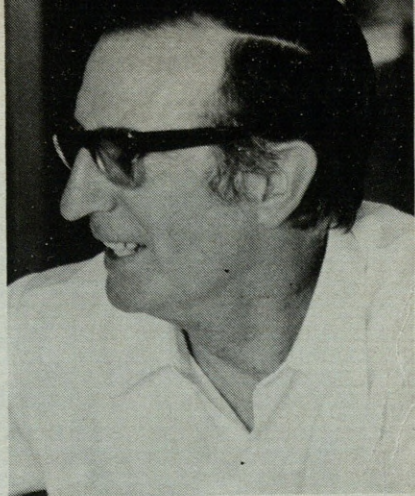
Lehen askatasuna esaten genuen; orain badirudi **independentzia**-rekin zer bait gehiago adierazi nahi dugula; ahalegia; gure nazioak, **Estatu** batek bezalako agintea, eta, bide batez, beste Estatuengandik ezagutza politiko osoa izateko **eskubidea** eta **ahalmena**.

Ni beti izan naiz independentzi

honen aldekoa.

Eskubide osoa baitugu hontarako.

Sabinek erakutsi zidan hau: bai etxean mutiko nintzen ezkerok hala entzun—ikasi nuelako, eta baita gero neronek irakurriz, gaintontzekoa «vascongadismo» hutsa zela ulertu nuelako.

Aberria, niretzat, regionalismo hortaz beste zer baita.

Abertzale eta independentziale gauza bera dela esatearekin mugatua geratzen da hura.

Baina, kasu, ez dut oraindik dena esan; esandakoa osatzeko airtortu behar dut, orain dela ehun urte esandakoak, naiz eta Sabin berak esanak izan, ezin direla gizaldi batek nabarmentzen dituen aldi eta aldeak gaurkotzeko zuzenketak egin gabe hartu.

Naiz eta garai hartako Sabinen izpirituarekin bat banator ere.

Aldi bakoitzak bere errealitatea bizi duen bezala, bada hemen beste bihurdura edo distorsio bat; eta hau Agirre Lehendakariak, eta berez izan zituen esperientziak ari zen!, erakutsi zidana: gauz bat dela teoriak egitzeko goi jo-mugaz jardutea, eta beste bat teori hau aplikatzerakoan bidean sortzen direnak aztertu ondoren **nola** joka erabakitzea.

Kontuan eduki behar Sabinek berak izan zituen kezak.

Herriaren aurrean erresponsabilitate hau hartzea gauza astuna baita!

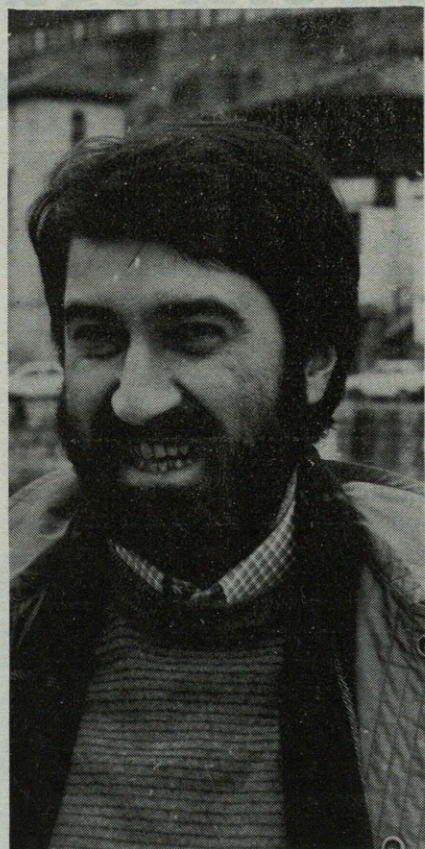
Batez ere soziologiaz eta politikaz ari garenean.

Hara ba, hemen, eta agindu bezala laburki, zergatik independentziaren aldeko jo-muga baten eragina asumitzen dutan osoki, eta nola, bestalde, gure herriaren jokabide demokratikoak noiz-nola-koa izan behar duenaren erresponsabilitateaz jabetzen naizen.

Eta, hau ere, **ahalmenak** mugatzen duen hau, nola asumitzen dutan. ■

aberri egunaz zenbait gogoeta

Balere BAKAIKO

Ba dira urte pilo bat gure herriak bere nazio-askatasun bidea hartzen hasi zela. Orduz gero, herri zapaldu honek hainbat saldukeri, humilazio eta mesprezu pairatu behar izan ditu, mesprezatzailerik hauek, kasu askotan, herri bertako semeak izanez. Zera esanik ez dago euskara edo euskaldun soilak pairatu dituen trufaz. Gaurregun, honelako gauzak ez dira hain maiz ikusten, baina uste gutxienean duguna izan daiteke gure izaeraz parra egiten duena, nahiz honela jotkatzen duena oso kontziente ez izan beti.

Guzti hau dela eta, urtean behin gutxienez, guk ere, urte osoaren balantzea egin behar genuke; erreflexioa, burrukaz ahaztutzeke, eta hau dena «Aberri Egunean» egitea oso bidezkoa dela deritzat. Zer garen eta nola gauden; nola iristea nahi dugun aztertu; bakoitzak bere baitan sakonki pentsatu eta hasten zaigun beste urterako indarrak bildu, urtegitan

ura pilatzen den antzera, datozen hamabi hilabetetan etengabe eta trinko burruka bizian irauteko.

Baina, zertarako hartu behar dut geldiune bat hain azkar doan bizitzan? Ba al dugu ahalmenik denboraren lema aldatzeko, zuzentzeko? Euskal Herriaren mugimendua ondo gidatuta al doa gure azken nahiak eta desioak eskuratzeko?

Sarri, gehiegietan esango nuke, entzuten dugu herri guztien xedea pertsona librean izatea dela eta hortik gure eguneroko gatazka naturaren aurka. Baina burruka horrek, askotan, tunel ilun batetan sartzen gaitu eta ez dugu jakiten aurrera edo atzera goazen, itsuak bageunde bezala ibiltzen bait gara. Ez da izango ezagutzen ditugun bide guztiak bel-beltzak direlako?

Gerra zibila amaitu zela berrogeitalau urte dira; Eusko komunitate autonomoaren estatutua onartu zela

ia lau urte dira; eta estatuko gobernuaren buru sozialistak egin zirela lau hilabete beteko dira. Baina gure herria, lehen bezala, zapaldua, mesprezaturik, lotsaturik, izaturik, bildurturik,... aurkitzen da. Orain ere, gure hirietako euskaldun apalak, langileak denak, trufaturik dira; batzutan aurrez aurre, bestetan atzetik, izkututik.

Lana izango dugula esaten digute, baina lanpostuak ez dira sortzen. Lana egon den urtetan, langileak zapalduak, esplotaturik eta desjabeturik izan dira; lana desagertu denean, ugazaben hitz ederrak, baina lantokietatik at utzi dituzte, egoera hobe baten zai. Lana ugari zegoenean, langileek sortutako plusbaliak betikoak jabetu ziren eta lana gutxitu denean, plusbalio-mailari eustearren, kapitalistek herri xeheaz trufatzen dihardutela.

Eta hau ez da nik nahi dudana bizitza. Nik nahi dudana ez da batzuen

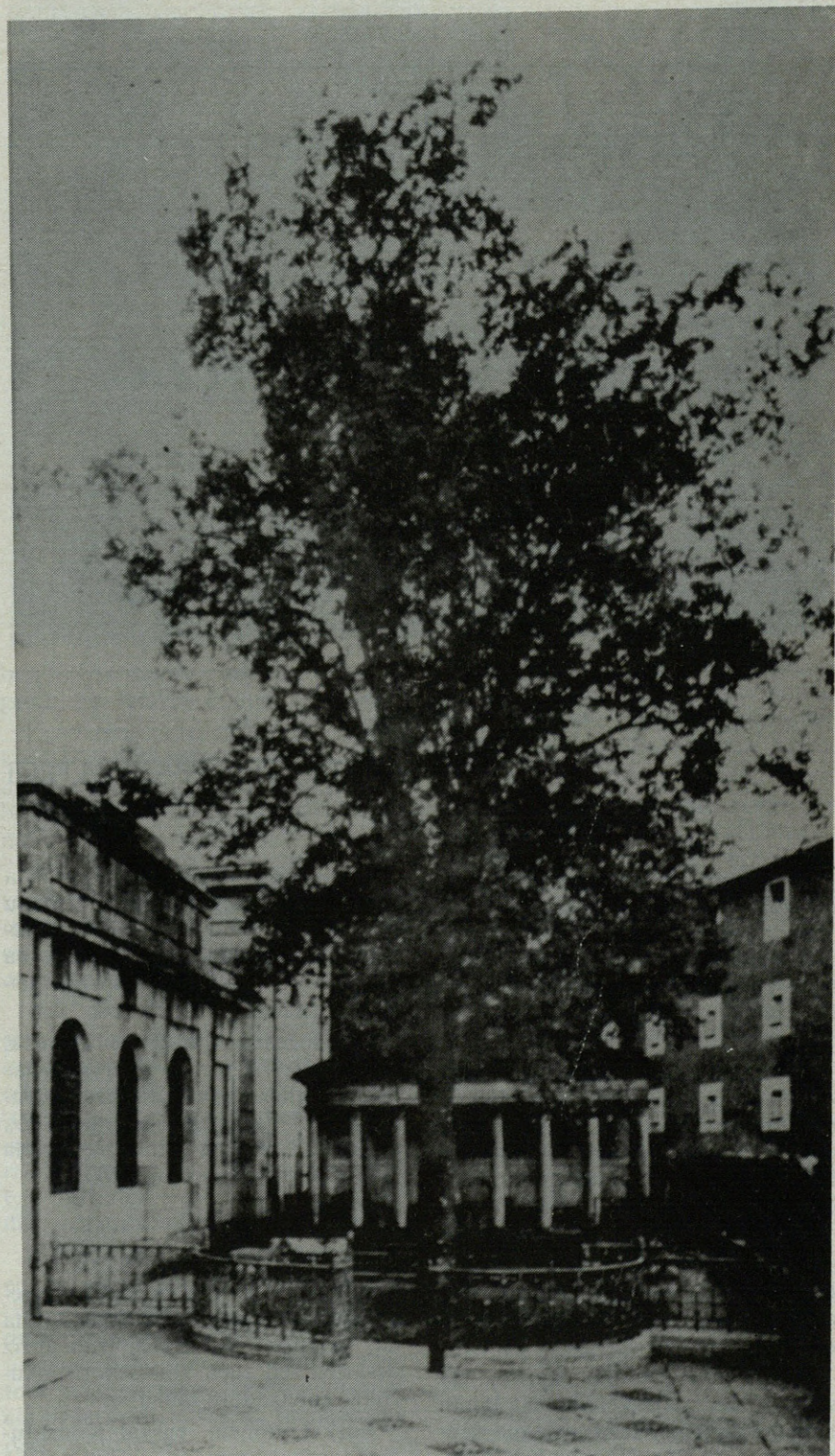
patrikak beterik irautea, herriarenak hutsik dauden bitartean; gutxi batzuk oparotasunean bizi diren bitartean, beste guztiak, gehienak, ogi apur batzuketan iraun behar, hauek zizinkuak eta pozoituak ez badaude gainera; batzuen lanorduek amaierarik ez dutenean, besteen denbora guztia ongizateko eta zoriontsu ibiltzeko den bitartean. Injustizia hau zuzendu arte ez dugu aberri librerik, independenterik, izango eta horregatik jarraitu egin behar dut eguneroko gatazkan.

Ez, ez dut nahi ere, gure herriko jendea beste herrien gain bizitzea, honela ez bait ginateke libre izango. Gure herria baino okerrago bizi direnentzat laguntza eta ulermena agertu behar genuke, anai fidelen artean ematen den ordainik gabeko laguntza. Herrien arteko zapalketa guztiak desegin behar dira, bestela ez bait da posible pertsonak libreak izatea eta are gutxiago herri independentea izatea.

Nire herriak, berari dagozkion e. baki politikoak, ekonomikoak eta kulturalak, —baino denak—, hartzeko ahalmena izan behar du. Inork ezin diezaizkio ezar inoren borondaterik, bestela librea izatetik urruti egongo bait litzateke. Era honetan, batek baino gehiagok pentsatuko du: baina, Euskal Herriak erdal herria izaten jarraitu nahi baldin badu, bere sustraiak aurkitzeko ahalmenik ez baldin badu, alienatua egon «nahi» baldin badu, orduan zer?

Zalantzarik gabe, eta herri librea pertsona libreekin egin nahi baldin badugu, ezinezkoa zaigu era honetako herri bat, hau da, alienatua edo «beste» onartzea, askatzailen funtzioa eta eginbeharra herriari, Euskal Herriari, BERA izaten erakustea bait da. Izan ere, hau honela gertatzen ez den bitartean, gure askatasuna murrizta izango da eta beste herriekiko dependientea, nahiz dependentzia hau kultur arlokoa izan; menpean biziko ginateke, nahiz horretaz ez jabe-tu edo inkonsziente izan.

Beraz, herri librea edo independentea izan nahi badugu, herriak —ez estatuak—, izan behar du produktibide guztien jabe, era honetan, bakarrik, herriak sortutako balio guztia —materiala edo kulturala— bereganatuko bait luke eta ez estatua erdian dagoenean, estatu guztiak zapalkuntza eta herriaren esplotazioa-

ren gain eraikitzen bait dira. Bestalde, herriaren baitan sortzen diren kultur mugimendu guztiak onartuak eta bultzatuak izan behar dute, aska-

tasunaren adierazgarri mugimendi libre hauek izanez.

Gutiz bide zaila hartu dut, baina ez ezinezkoa... ■

independentziaren sua: hizkuntza eta kultura

Paulo AGIRREBALTZATEGI

Herri honek —Euskal Herriak— independentzia nahi al du?

Ez irakurri inkestak: Ehuneko zenbat agertzen den independentziaren alde. Laister kaleratuko da beste inkestaren bat, lehenengoa gezurtatuko duena.

Ez entzun, Independentzia! oihukatzen duten manifestazioei; taldetxo burubero bat besterik ez dela izan, deklaratu dizu gobernadoreak, eta Estatuko komunikabide guztien bidez zabalduko.

Hala ere, inkestak hor daude; eta manifestazioak beharrezkoak dira. Baina horiek, gehienek ere, independentismoaren zabala erakutsiko dizue: azaletik.

Independentismoaren barnea eta sakona, berriz, beste nonbait bilatu behar dira. Azter zazu, noraino dauden jabeturik euskaldunak beren hizkuntzaren balio kulturalaz eta garrantzi nazionalaz; nolako indarra duen euskararen eta euskal kulturaren defentsarako mugimendu herritarrak: zein den horiek baieztatzeko, berreskuratzeko, zaintzeko eta lantzeko ekina.

Hor dago inkesta eta oihu guztien neurria. Horregatik, horretxen kon-

tra botatzen dute beren eraso PSOeren Madrilgo Gobernu burutsu eta maltzurak eta horrek Euskal Herrian dituen morroiek. Horiek badakite non dagoen independentismoaren muina.

Bide luzea da independentziarena, edozein Herrik urratu eta ireki behar duena. Lehen ametsetatik hasi eta independentzi eguneko festaraino? Ez, askozaz luzeagoa! Independentzia fede izatetik kultura izateraino.

Ametsetik festara

Herriaren independentziak aurrenik hartzen duen forma ametsarena da. Telesforo Monzonek irudi biziz deskribatzen zuen amets hori: «Aurrera, enbaxadore jauna!»

Euskal moneta, euskal Konstituzioa, euskal harmada, euskal polizia aduanak zaintzen, euskal pasaportea munduan zehar ibiltzeko... Guzti hori da Euskal Herriaren independentzia amesten duen abertzalearen ametsa. Zalantzarik gabe, guzti hori dago manifestazioetan Independentzia! oihukatzen dutenen buruetan.

Hortik festara, ordea, latza eta bihurria izan ohi da independentziaren

bidea: hilak, gartzelatuak, atzerriratuak; burrukak, etsialdiak, aurrera-kadak eta atzerakadak... eta azkenik, garaipena!

Bitarte horretan, batzuren amets hura Herriaren aukera eta erabaki bihurtuz joan da, eta politikaren gorputza hartuz. Azkenik, estatu juridikoaren forma lortzen du: Herriaren independentzia juridikoa, Estatua eta «subiranotasuna» edukitzean bait datza gaur.

Bide latz horren ondoren, independentzia lortu da. Berreskuratu! Hortik aurrera, festa dela dirudi independentzia. Independentziaren eguna! Urtero ospatuko da hortik aurrera ta oroigarriak eraikiko zaizkio eta kaleak eta plazak eskainiko Herriaren independentziari.

Ospatu egiten da independentzia.

Independentzi aktak jartzen dio koroa aspaldiko ametsari. Horren bidez aldarrikatzen da Herriaren independentziaren berri ona. Baina independentzia juridikoa besterik ez du baieztatzen aktak. Independentzia formula!

Independentziaren obsesioa

Espanantza hura fede bihurtu da orain; independentzi akta bera da kredoa. Fedea, berriz, aitortzekoa da. Era berean, etengabe aitortu behar da independentzia: «Herri independentea gara!» Urtero, horren eguna ospatzean, agintariek eta prentsak, denek, handikiro egin beharko

dute aitortpena, eta deklarazioak errepikatu.

Baina laister festaren poza bildur-
rrekin nahasten da. Independentzia
galtzearen bildurrak inguratzen du
independentziaren festa. Ospakizun
zena, defendakizun bihurtzen da. Eta
manifestazio militarren kutsu han-
diagoa hartzen dute independentzi
egunek, herri festarena baino.

Obsesio bihurtu da orduan inde-
pendentzia. Independentek garel
aldarrikatzeagatik eta errepikatze-
gatik, ordea, ez gara independente-
goak; ez eta harmada harroagoa edu-
kitzeagatik. Harmadaren eskutan
egon ohi da estatuaren lurralde-mu-
gak zaintzea; baina harmadaren gain
dagoen independentzia ez da ametse-
tako independentzia hura; ez dago
ospatzerik.

Herri-independentzia politikoa,
berriz, gauza oso hauskorra da, inde-
pendentzia ekonomikoan oinarritzen
eta egituratzen ez bada. Zer da, bai-
na, estatubarruko eta estatuarte-
ko independentzia politikoa, multina-
zionalen jokoaren menpe baldin ba-
dago?

Bisak, aduanak, produktuen ba-
bes-legeak, espiak eta kontraespiak...
dira orduan independentziaren iru-
dia.

Independentzia kultura bihur- tzen denean

Herria bere nortasunaz jabetzetik
eta hori berreskuratzeko eta lantzeko
borondate politikotik abiatzen eta
mantentzen denean independentzia,
orduan kulturazko edukina hartzen
du horrek. Independentzia amestua,
ospatua edo defendatua ez da beneta-
koa, kultura bihurtzen ez den bitar-
tean. Kultur independentziaren bidez
bakarrik sendotzen eta sakontzen da
Herriaren independentzia juridikoa,
politikoa, militarra nahiz ekonomi-
koa.

Kulturak —eta bereziki kultur sis-
tematan beinena— den hizkuntzak—
biltzen du Herria, barrura begira, eta
bereizten, kanpora begira. Bere bu-
ruaren jabe den eta bere nortasun
kulturazkoa lantzen duen Herria ba-
karrik izan daiteke gaur benetan «bu-
rujabe», independente.

Independentzia juridikoa —Aktan
deklaratzeko dena— forma hutsa da,
ondorioz bere erakunde juridiko eta
legezkoez hornitzen ez bada estatu-

berria: hau da, bere instituzio- eta le-
ge-kultura lantzen ez duen bitartean.

Herriaren independentzia politi-
koak Hizkuntz politika eta kultur po-
litika independentean hartzen du
bere oinarri sakonena eta finkoe-
na.

Independentzia ekonomikoaz hi-
tzeingo bada gaur, makroekono-
miaren lege eta jokoen azpitik, bere
mikroekonomi egiturak eratu eta in-
dartzu behar ditu Herriak.

Bere kultura eta hizkuntza ditu
abiapuntua, indarra eta bizigarria,
independentziaren bidetik doan He-
rriak. Haien berreskurapena eta lan-
tzea dira independentzi bidearen au-
rrerapenaren neurriak beinena. He-
rriaren kultura-hizkuntzetan joan be-
har du batez ere mamitzen indepen-
dentziak eta horren aldeko burrukak.

Independentziaren akta lortu duen
eta horren eguna ospatzen duen He-
rriak, hura «beteaz» joan behar du,
deklaraziotan eta aitortpenetan geldi-
tu gabe. Bete, berriz, Herriaren kul-
tura eta hizkuntza landuz, indartzu
eta hedatuz, betetzen da funtsean in-
dependentzia.

Herriaren kulturaren eta hizkuntzan
oinarritzen eta mamitzen den inde-
pendentzia ez dago defentsiba hu-
tsean; horregatik ezin gaitezke bat
etorri hizkuntzazko eta kulturazko
«garbizalekeria» porrokatuaren ba-
besean Herriaren independentzia kul-
turazkoa zaindu nahi dutenekin. Ire-
kia eta kreatzailea bait da bere dina-

mikaz kultura. Eta hori indartzu
doan neurrian, joango dira sortuz
Herriaren independentziarako bide
berriak eta zabalduz horren barru-
tiak.

Kulturazko independentziaren de-
fentsarik onena, berriz, ez da mugak
eta hesiak gogortzea eta handitzea,
eta bai hizkuntza eta kultura barrutik
sendotzea, lantzea eta hedatzea.

Euskal Herria independentea iza-
tea —egitea— nahi al dugu? Ez nahasi
burua, inkestek nolako ehunekoak
ematen dituzten edota manifestazio-
tan zenbat oihukatzaile ateratzen di-
ren.

Amets, burruka, festa, aldarrika-
pen, beldur, obsesio guztien azpitik,
bere hizkuntzari eta kulturari heltzen
badie bakarrik suztatu ahal izango
du Herri honek independentziaren
sua.

Hizkuntz eta kultur burrukak eutsi
diezaioke independentziaren aldeko
burruka luzeari. Eta hori festa bihur-
tuko denean, EUSKARAK eta EUS-
KAL KULTURAK mantenduko
dute, haren aldarean garra etengabe
piztuko duen sua.

«Euskadi independentea, sozialis-
ta, batua eta euskalduna» eskatzen
eta aldarrikatzen dugu. Erne! Ez da
sekula burujabe ez independente
izango, euskalduna ez bada.

Sloganeko lehen «adjektiboa» az-
kenekoan bihurtzen da «substanti-
bo». ■

Marx-en eskutik

Koldo GOROSTIAGA

Marxen mendeurrenean garenez geroz eta independentziaz mintzatu behar naizelarik, Marxen pentsakeran oinarritzea saiaturiko naiz datozen lerro hauetan. Honekin ez dut esan nahi, nik ere oraingo honetan, Marxek esan zuena nazioari buruz erreplikatu dudarik; alde batetik, hori aski ezaguna delako eta, bestetik, nere ustetan, beste ekarriekin konparatuz, nazioarenak interes handirik ez daukalako.

Abiapundu hortatik hasiz independentziari buruz zerbait esatekotan ez naiz teoriaz mintzatuko, hau da, non kokatu beharko genukeen arazo hau pentsamendu politiko batetan, baizik eta nola pausatzen den independentziaren problema gu bizi garen herri konkretu honetan, hots, Euskal Herrian. Beraz, ez dut egiten Marxen urratsak jarraitu baizik: klase arteko burrukak eta langileriaren explotazioa adierazteko Marx ez zen hasi gizon, klase edo herri teorikoarengandik, formazio sozial jakin batetik baino.

Bestalde, eta une honetan, independentziaren kontzeptu hau ez dugu nahasi behar orain arte behintzat nahiko urbil egon diren kontzeptuekin, esate baterako, autonomia, autogobernua eta antzerakoak, beraiek gaurregun guztiz murriturik gelditu bait dira.

Separazio kontzeptuak ere, nahiz eta askotan sinonimo gisa erabilia izan, ez du Euskalerrirako balio oro har, separazioarena baino garrantzitsuago batasunarena delako; ahantzi gabe, jakina, separazio hitzak —gauden garaian— beti danik izan dituen konnotazio kaltegarriak gainera, badi-tuela beste adibide mingarriak ere gure artean: Ipar eta Hegoaldeko separazioa, Nafarroa eta Baskongadasetako separazioa,...

Independentzia kontzeptu honekin, orduan, nazioartean Estatuek duten egoera adierazi nahi dut eta ez besterik.

Behin mugatuz geroz gaia ¿Zer esan Euskalerrriaren independentziaz?

Gaurregun Marxen jarraitzaile ezagunenetariko bat denak, Altussek dionez «Filosofian, benetako hasiera amaiera da» ni ere amaieratik hasiko naiz, esanaz Euskalerrriak ez duela bakarrik eskubidea independentea izateko, baizik eta Euskalerrriak independentea izan behar duela.

Baieztape borobil hau bota ondoren «eta kito» batekin bukatzea artikulu hau guztiz normalizat hartuko luke batek baino gehiagok. Halaz ere, eta Marxen pentsamoldeak jarraituz, zerbait gehiago esan beharrean nago.

Krisisaldi orokor eta sakon bat pairatzen duela une honetan Euskalerrriak inork ez du ukatuko, eskuin muturretik ezker muturreraino. Baina proposatzen diren soluziobideetan ez dugu halako adostasunik aurkitzen. Ez eta gutiago ere, denetarik bait dago.

Lehen lehenik, Euskalerrri osoaz (Ipar eta Hegoaldeaz) arduratzen ez direnak Frantziako edo Espainiako erregionalismoaz ari direla nahitaez garbi dago. Baskongadetak, Nafarroaz edo Iparraldeaz ari direnak ere, zer esanik ez. Guzti hauk, objektiboki Euskalerrriaren etsaien aldean aurkitzen dira, nahiz eta beraiekin zer ikusirik ez eduki, gorroto eta amorrazioa baizik.

Bestalde, duela jadanik denboraldi luze samar bat, nabari da Euskalerrria eta ondoko Estatuak elkarren artean inkompatibleak direla ere, hau da, Frantziako eta Espainiako Estatuak,

beren izateagatik ukatzen dutela Euskalerrria. Delako Département Pays Basque edo eta Comunidad Foral Navarra edo eta Comunidad Autónoma Vasca-ko kasuek argi eta garbi frogatzen dute Estatu biek duten beharra Euskalerrriaren zapalkuntza ikus ez dadin. (Itxurazko eta benetako askatasuna zehazki bereizten zituen Marxek).

Halatan, independentziaren idea azpaldikoa dugu gure artean, baina Marxengan atxematen dugun oharpena kasu honetako guztiz baliagarria datorkigu: «No basta que la idea clame por realizarse; es necesario que la realidad misma clame por la idea». Eta horretan gaude: gero eta oihu gehiago (jendetza ugari biltzen da independentziaren ospakizunetan), gero eta zabalago (bizkaitarrak izan omen ziren gure arbaso independentistak, baina ez ote dira Iparrarrak gure semealabak?).

Batzuentzat, noski, hauek ez dira izanen amets hutsak baino. Nik horiei, ameslari ez direnei, oraingo instituzioetat sinesten dutenei, adibide bat ezarriko nieke galdetuz: Gure nortasunaren oinarri den Euskara hain zapaldua ikusirik zuek sinisten edo onartzen duzuten instituzioetan, ez al da ameskeriarik handiena izanen, ebidentziaren aurkaitsuak bezala, laguntzat hartzea etsaiak direnak, edo alderantziz, etsaitzat lagunak?

Gainera, independentziaren alde borrokatzen direnak, munduko iraultzaile guztiak bezala, funtsean —independentzia edo iraultza ez lortu arren— beti garaile gelditzen dira, lortu nahi dituzten helburuak, osoki errealitate ez bihurtu arren, munduan egin dituen aurrerakadak beraiei esker izan bait dira. Era honetan esan genezake independentistak edo iraultzaileak inoiz ere ez dabiltzala oker.

Jose Estornes Lasa, Foruzale

Nork ez du ezagutzen Jose Estornes Lasa. Ugariak dira bere liburuak. Euskarari buruz, Erronkariko euskara aztertuz batez ere. Zuzenbideari buruz. Politikari buruz. «Añamendi» argitaletxearen martxa, «Fontes Linguae Vasconum»-ena, ... pittin bat jarraitu dituenak badu bere herririk.

FORUZALE hitzez definitzerakoan asmatuko dugula ziur gaude. Foruzale eta euskaltzale. Duela urte pare bat arte EAJ-PNVko bazkide zen. Eta orain sortu berria du heste zenbaitekin «napartarrak» alderdia.

Donostiako bere etxean hartu gaitu. Mende honetan Bidangozen (Erronkarin) izkiriaturako gutun batzuk erakutsi dizkigu, horien azterketan ari bait da. Liedenako klaretea dastatzera gonbidatuz.

Nafarroaren nortasuna berreskuratu

ARGIA.— Mila gauza eta arazotaz mintza gintezke zurekin. Baina non-baitetik hasteko, sortu berria duzuen alderdi Napartarrari buruz galdetuko dizugu. Zer da, Euskal Herri osoko alderdi bat, ala Nafarroakoa soilik?

JOSE ESTORNES LASA.— Nafarroako alderdi bat. Baina guretzako Nafarroa zer den esan behar dut: Historian zehar Nafarroako erresuman egon diren Herriak dira Nafarroa. Biarnotik hasita, Pauetik: han dago Nafarroako Parlamentua, artxi-boa, «Cámara de Comptos», moneta etxea... Paue. Handik Baionara.

Handik Bilbora. Biltotik Gasteiza. Gasteiztik Logroñora. Eta han ematen du buelta. Inperialismo gauza bat ez da hori, historiaren egia baizik. Herri horiek ez ditugu menperatu nahi, baina herri horien anaitasuna eta maitasuna nahi ditugu. Eta denok elkarrekin etorkizuna egin.

Baina beste zenbait jenderen pentsamendutik gauza batek bereizten gaitu. Herri horietako bakoitzak beti beto eskubidea izatea nahi dugu, bai sartzeko ta bai ateratzeko. Eta elkartasun hori lortzen ez badugu, beti izango genuke elkarren artean anai-

tasuna.

A.— Historia aztertuz aurkituko zenuen noski beto eskubidearen behar hori.

J.E.L.— Alde batetik Bizkaia, Gipuzkoa eta Araba. «Señorío de Vizcaya»: hori beti ia estatu bat izan da, bere Foruarekin, bere legeekin. Araba eta Gipuzkoak gauza horiek galdu dituzte, eta orain Espainiako Kodigu Zibila dute; pittin bat bakarrik kontserbatzen dute Kodigu Forala, Foru Eskubidea.

Nafarroak ordea badu bere Zuzenbide Zibil osoa, «Compilación de De-

recho Civil», Espainiakoa bezain osoa. Horregatik behar dugu guk betoa Zuzenbide zibilaren gaitan. Esate baterako, Euskadiko autonomi estatuan bada 10garren artikuluan «competencia exclusiva del Parlamento Vasco modificar, cambiar, el derecho foral etcétera». Nafarroako eskubide hori, ordea, gure ustez multzo bat da. Eta hango jendeak badu eskubidea esateko «hau ez da ikutuko, orain arte bezala jarraituko du, eta aldatzeko zerbait egin behar bada nafartarrok egingo dugu».

Bideak, eta obrak eta... hori beste gauza dira. Elkarrekin egiteko gauza asko dira. Langosta plaga bat etortzen bada ez daki noraino den Errioxa, noraino Bizkaia, noraino Gipuzkoa. Horregatik izan behar dugu laguntza haundi bat auzoko jendeekin.

Nafarroa hola izanik, hori Euskadi baino haundiago da. Orain Iparraldean ikusten dugu hango abertzaleek Biarnoagandik berezi nahi dutela, departamendu berri bat sortuz. Biarno? Nafarroa da! Ez dakit zer pentsatzen duen jende horrek, ez dut entegatzten. Egin behar dena da hangoak batu eta hemengoak batu, gero guztiok elkarrekin batzeko. Biarnoan egona naiz, eta gauza ederra da: nafarrak dira han denak.

A.— Ikuspegi horrek bereizten zaituzte jeltzaleengandik. Haiek «zazpiak bat» diote, zuek «Nafarroa bat»..

J.E.L.— «Zazpiak bat» hori gezurra da. Bizkaia, Gipuzkoa, Araba, Nafarroa, Lapurdi eta Zuberoa. Behenafarroa? Nafarroako merindade bat da. Sabino Aranak ere beti «Seiak bat» esaten zuen. Eta orain esaten du jendeak «zazpiak bat». Harmarrian begiratu besterik ez duzu. Ez dakit nondik atera duten hori. Beno, badakit bai: Bonaparte printzearen «Carte des sept provinces Basques» hartatik atera dute.

Guk, dena dela, esaten dugu sei hauek... eta gehiago. Oso zaila da, bai, baina historian oso gauza zailak gertatzen dira eta...

A.— Horren harian, zaila izanen da zuentzat Euskadiko edo Komunitate Autonomiko Estatuto hau onartzea.

J.E.L.— Alde batetik bai, bestetik ez. Esplikatuko dizut. Alde batetik, Autonomi estatutoa eta Foru Amejoramentua berdin da. Eta interesgarria da ahalmen haundiak ematen dizkigulako. Irakaskuntza gure eskuetan egotea, euskarazko telebista posible egitea... Eta Obanosen, beste aldetik, esan nuen: hau da legea, baina gero Parlamentua da ona edo txarra, Erre-

glamentuak dira onak edo txarrak, «Zuk egin ezazu legea, nik egiten dut erreglamentua».

Alde horretatik, ahalmena ematen digulako onartu. Baina hori ez da Forua. Hau Frantziako modelua edo da. Hala ere, ahalmenak ematen badizkigu... eta erreglamentuak ikusi behar. Esate baterako, hemen duzue «Lurralde Historikoen Legea», eta hau dio euskaraz: «Gaudeneko une honek lehenarekiko etorrikako kon-daira eten bat dakar». Erdaraz, «Por otro lado, el presente supone un corte histórico radical con el pasado». Hor dago Estatutoaren arriskua, legea gaizki erabiltzea. Harrigarria egiten zait.

A.— Zer dela eta harritzen zara horrenbeste?

J.E.L.— Neretzat gauza harrigarria da Eusko Alderdi Jeltzaleak hori

*Herri horietako ba-koitzak beti beto es-
kubidea behar du,
sartzeko eta atera-
tzeko.*

idaztea. Begira, joan dira Madrilgo Gorteetara eta esan dute «Guk historiazko eskubideen izenean liberekin maila bat eskatzen dugu», historiaren izenean, eta zera esan dute: historia ez da ezer. Hori izugarritzko gauza da, eta euskal zentzuaren kontrakoa. Hemen, eta edozein herritan, ezin da hori esan. Gu gure aitaren semea gara eta gure semeen aitak, biloben aitona. Kate bat da. Eta zer gertatuko da eslaboi bat kentzen badiogu?

Forua ez ziren legeak, Forua legeak egiteko eskubidea zen. Orduan, hola jokatzeko badugu, Foruekin bezala gertatuko zaigu hizkuntzarekin. Herri batean hizkuntza bat hitzegiten ez bada, zertarako, historiako gauza da eta? Hemendik berrogei urtetara munduko beste edozein herriren berdin-berdinak izango ginateke. Gu horren aurka gaude, eta horretarako behar da beto eskubidea, holakorik ez esan eta ez onartzeko.

A.— Bi diferentzia horiek izango li-rateke nabarmenenak zuen eta EAJ-ren artean. Batetik «seiak bat» hori Nafarroaren beste ikuspegi zabalago bat kontrajartzen diozuela, eta bestetik betoarena. Hala ere urte asko igaro dituzu EAJen, berrogeita hamar bat esan diguzu lehen. Aldaketa haundiak sumatuko zenituen behar bada. Jose Antonio Agirre ere ezagutu zenuen.

J.E.L.— Nere ustez, guk Agirre eta besteak bezala pentsatu izan dugu. Hemengo herriekin konfederakunde bat egitea pentsatu izan dugu beti. Eta konfederazio horretan lehenengoa betoa da. Horretan zegoen Estatutua: Gipuzkoa, Bizkaia eta Arabako hogeina diputatu. Hori beto bezala da. Baina nola egin dute gero? Makua esate baterako Arabako diputatu atera dute eta Bizkaiko Lehenengo Alduna. Ezin da hori. Hogeina dio Estatutok, konfederakunde bati dagokion bezala, baina hogeia Arabako semeak, hogeia Gipuzkoakoak eta hogeia Bizkaiko semeak. Bakoitza bere aldea defenditzen, eta istilu batean bakoitzak bere estadia defenditu behar. Baina nahasketa sortu dute.

A.— Zer aldatu da bada?

J.E.L.— Orain zentralistak dira. Lege hori orain dela bi urte egin zen eta onartu gabe dago oraindik. Zergatik? Hemengo izpirituaren aurka dagoelako.

Estatutua nere ustez ez da gure moduz egin. Gure modura, nere ustez, honela izango litzateke. Bakarrik lau Junta Jeneralak: egin Diputazioak. Lau Junta Jeneralak bildurik Parlamentua. Lau Diputazioak bilduta Gobernua. Hori izango litzateke euskal modua. Eta ez orain bezala herri txiki batean, 10.000 kilometrotan, hiru gobernadore zibil ditugula, hiru gobernadore militar, Madrilgo gobernuaren ordezkari bat, hiru Junta Jeneral, Parlamentu bat, hiru diputazio eta gobernu. Zer da hori? Ameriketako, herri haundi-haundi batean bai. Baina 10.000 kilometrotan hainbeste gauza? Nere ustez ez du etorkizunik, erokeria bat da.

A.— Gure gaiari helduko diogu nahi baduzu. ARGIAren zenbaki hau INDEPENDENTZIAri loturik joanen da. Zer da independentzia zuentzat?

J.E.L.— Nere gaztarokan independentzia zentzu klasikoan ulertzen genuen: estatu bat, muga harmatuekin eta barruan nahi duguna egitea. Baina zer ikusten dugu gaur munduan? Non ikusten dugu holako independentzia bat? Lege bat hartzen badute Luxenburgoren Europa osoan sartzen da. Ejertzito bat ikusten dugu, benetakoa bat, OTANekoa. Auto batean bagoaz, hemendik Frantziara iragaiteko muga bat badago. Baina hortik Belgikara pasatzeko ez dago inor mugan. Holandara berdin. Non dago pentsatzen genuen independentzia hori?

Guk ze independentzia mota nahi

dugun? Aipatu dugun bezalako independentzia bezalako bat lortzeko etorkizunik ez dut ikusten. Baina bada independentziaren zati haundi bat eskuetan duguna, eta beti esan izan dut kartzelan ere libre izan daitekeela, gure izpirituak libre mantentzen badugu: eskolak hizkuntza lortzeko. Barruko organizazioa, giza eskubideak, herri eta bailara eta merindaen eskubideak, Herri bat egin baina bakoitzak bere eskubideetan jarrai edo lortu, zerbait egiten denean beskeen iritziak entzun, justizia on bat lortu, ez orain bezala urteak epaiketarik gabe... Horiek dira lehenengo gauzak. Hori lortu gabe independentzia egiten badugu, ze klasetakoa izango litzateke?

A.— «Napartarrek» nola ikusten duzue arazo hori?

J.E.L.— «Napartarrentzako», eta orain bere izenean esango dizut, lehe-

nengo gauza gizona da, bigarrena bere lana eta hirugarrena lortu duena: etxea eta gauza horiek. Jendea bildur gabe bizi da, goserik gabe eta ignorantziarik gabe... orduan izango da gure Herria prest gehiago lortzeko. Baina iraultza edo reboluzio bat egiten badugu independentzia lortzeko eta jendea gosez badago, edo ignorantzian edo libertate faltan, ze motatako independentzia lortu dugu? Begira ezazue ongi: Frantziako iraultzak erregea deuseztu zuen, eta zer lortu zuten, errege bat Louis XVI baino haundiagoa: Napoleon Bonaparte; eta honek hil zuen Frantziaren erdia gerlata. Iraultza gehienak libertatearen izenean egin dira, eta gero diktaduratan bukatu. Guk gure agirian garbi diogu: «Rechazamos un régimen en el que haya un sólo jefe, un sólo partido, un sólo sindicato, un sólo tipo de empresa o una sola reli-

Estatutua ahalmenak ematen dizkigulako onartu. Baina hori ez da Forua.

gión permitida».

A.— Hemen azken mende t'erdi honetan behinik behin ez da ezagutu ez independentziarik ez forurik. Batek baino gehiagok berriz independentziarik izan denik ere ukatuko dizu. Euskal Herriarentzat independentzia eskatzeak ba al du oinarri historikorik?

J.E.L.— Ikusiko duzu. Begira moneta hau zein urtetakoa den.

A.— Mila bederatzirehun eta hogei-ta hamar. 1930.

J.E.L.— Nafarroak independen-tzia zuen. «Fernando III. Navarra Rex» dio hor, eta hori Espainiako Fernando VII.a zen. Izan da inde-pendentsia beraz.

Historian badira gauza txar asko. Baina bada beti bide bat, herriaren arima gordetzen duen bide bat. Ez naiz historigile, baina ongi dakit historiak balio digula etorkizunean ez erortzeko lehen erori garen tokietan. Nafarroako historian gauza eder asko ikusten dugu. Esate baterako: denok dakite zer den «habeas corpus», pertsona edo gizakia besteen arbitrariedadeetatik zaintzen du. Hori Nafarroan oso zaharra zen, Ingalaterran baino ehun urte aintzina-go, 1576koa, adibidez bertako ofizial batek ez bada inongo agintari atzerri-tarrek ezin zuela inor detenitu Nafa-rroan. Gero «Que ningún natural de este reino pueda ser condenado sin ser oído, que nadie sea sometido a tormento...»: Espainiarekin elkar-tzean galdu du guzti hau Nafarroak. Zenbat gazte pasa da gartzelatik az-ken urteotan? Lau mila gazte. Gero juezek esan dute «hauek geratuko dira gartzelan». Izugarria da. Legez kontrakoa da nere ustez. Esan beha-rra dago «habeas corpus» bagenuela, eta galdu egin dugula.

A.— Frantziarekin eta Espainiare-kin loturik jarraituz lortu dezakegula esango dizu batek baino gehiagok.

J.E.L.— Lortu? Espainiak behin-tzat ez. Habeas corpus bezalako zer-bait egingo dela dio konstituzioak, eta ez da egin; badira bost urte! Alde-rantziz, lege antiterrorista jarri dute, Inkisizioaren garairik onenetan beza-

la. Orrazia pasatzea da hori, zerbait harrapatzen duten ikusteko. Hori ez da egiten gure Herrian! Bizkaian: «Que quien cometa un delito sea lla-mado bajo el árbol de Guernica». Li-bre, poliziarik gabe. Jakina, hori ez zen gertatzen Espainian, eta Bizkaiko jendeak bi bide bakarrik zituen: Ger-nikara joan arbolaren pean bere jue-za ikustera ala Gaztelara joatea... eta han ez zen eskubiderik! Bizkaian txar-rena desterratu egitea zen.

A.— «Euskal Herria» eta «Euska-di» izenak aipatu dizkiguzu lehen. Zer pentsatzen duzu benetan izen horietaz?

J.E.L.— «Euskadi» izena Sabino Aranaren asmo bat izan zen. Bi gerla karlista izan zirela eta bere ustez bes-terik ez zela izango esan zuen Sabinok. Eta «Euskadi» izena denok on-tzat hartu genuen, eta ongi zihuan. Baina etorri zen gerra madarikatu hori, eta horren ondoren gauza berri bat gertatu zen: hemengoak besteen kontra ibili ginela; haiek beren ikurri-ña zuten, «roja y gualda», guretzat txarra zena. Baina beste aldean ber-din gertatu zen: Nafarroako zaharrek gure ikurriña ikusten dutenean tiroka norentzat eta noren aurka ibili ziren gogoratzen dira.

Gero Eusko Jaurlaritzaren etorri da, eta Lurralde Historikoen Legea bata-

*Jose Antonio Agirrek
guk bezala pentsa-
tzen zuen. Orain
EAJkoak zentralis-
tak dira.*

sunaren aurkakoa izan da, eta Nafa-rroan denek dakite: gauzak orain oso argi daude: badakizu, komunikabi-deek indar haundia dute orain eta. Asko kostako da Nafarroan «Euska-di» hitza onartzea.

A.— Zuen hitzak entzunez, zuen ja-rarrerak eta mende hasierako karliste-nak oso ezberdinak ez zirela izango esango luke zenbaitek.

J.E.L.— Ezberdinak dira bai. Le-henengo gerra karlistan guk bezala pentsatzen zuten. Bigarrenean ez. Zu-malakarregi eta Nafarroako tert-zioak-eta Nafarroaren eta Euskal Herriaren eskubideen aldekoak ziren, benetako eskubideen aldekoak. Bai-nan liberalen eskubideak beste modu batetakoak dira «de interés general». Eta gero zerbait egin nahi dugunean ez dakigu zer den interés general hori. Egiten dute presa bat edo zentrale nuklear bat «de interés general». Nork egin dezake errekurso bat? Udaletxeak, diputazioak... gober-nuak beraz. Zuk eta nik ezin dugu ezer egin. Guk nahi duguna zera da: Foruaren denboretan bezala, bakoit-zak errekurtsioa egin ahal izan deza-la. Nafarroan bazegoen Gorteetan kutxatila bat «ratonera» deitua, lege proiektuak, erreklamazioak eta dena sartzeko. Denak irakurri eta argitara-tu behar ziren gorteetan. Orain aldiz, Iruñean eta Madrilén eta denetan, denak zentralistak.

A.— Panorama horretan, zertarako sortu duzue «Napartarrak»?

J.E.L.— Identitatea galdu du gure herriak. Nafarroan eskoletan historia faltseatu bat irakatsi da, euskarari kontra egin diote irakasleek. Eta aldatu egin da Nafarroako norta-suna. Arturo Campionek esan zuen:

lehengo euskaltasuna galtzen da, gero nafartasuna eta azkenean kanpoko beste edozein herri bezalakoak. Guk pentsatu dugu Nafarroan galdu ez dela oraindik Nafarroako erreinuaren izena eta oroimena. Eta horretan zerbait lortuko dugula espero dugu. Baina berdin da parlamentuan bat edo beste izatea edo ez izatean. Gure taldeko jendea barrura sartzen bada hor egingo du lana, gure laguntzarekin. Ez badago? Kanpotik egingo dugu kritika eder bat hilabete guztietan Parlamentuan zer egiten den Nafarroako herriari esanaz.

Azkenean Nafarroa osoak bere nortasuna lortzen badu, eta nafartar bezala pentsatu eta lan egiten badute... orduan berdin izango da «Napartarrak» kentzea. Gu ez gara alderdi klasiko bat. Aurkezpena adibidez Obanosen egin genuen, herri txiki batean. Han badago udaletxean, Diputazioan bezala, plaka bat latinez: Gizon askeak Herri askean. Guk guretzat hartu dugu. Independentzia zer den ikusiko dugu. Baina beste horren aurka inork ezin ezer esango du.

Nafarroan jende asko dabil desorientaturik UPNen, UCDen, HBN, EKAN, EAJn... Alderdi abertzaleetako asko ez daude beren partiduen politikarekin. Gazte askok berriz ez daki bere botua nori eman. Ez daki, jakina, botoa nori emango dioten guzti horiek. Nafarroako alderdi gehienak kanpotik manatuak daude. Eta Nafarroan jende askok pentsatzen du: kanpotik Nafarroarentzako asmoak egiten eta non dago gure borondatea?

A.— Alderdi abertzaleen eta ez-abertzaleen arteko bereizketa hala ere hor dago. Eta bere bidea egiten ari dira Nafarroan.

J.E.L.— «Napartarrak» alderdi interklasista bat da, helburu bakar batekin: Nafarroaren identitatea lortzea. Horretarako berdin da eskubiko, ezkerreko edo erdiko izatea, eta hobe da ez esatea. Orduan, jakina, alderdi abertzaleen artean badira mota guztietako jendea, eta gero ikusten da gauzak nola egiten diren.

Iruñean egon naiz, esate baterako, euskararen aldeko manifestapenean. Egin beharrezkoa da hori. Baina zertan bukatu zen azkenean? «Gora ETA militarra». Horrekin herri askotan euskararen kontra jarri ziren. Sikolojiak gauza simple bat da.

Iruñeako udaletxean esan da «Ikurriña bai, Kristo no!». Zer pentsatuko du jende askok Nafarroako herrietan? Zer da hori, gure alde ala kontra?

Nafarroa, ez ahaztu, herri agrario bat da, lurretik bizi dira gehienak. Horko pentsamentua ez da industria herri batekoa bezalakoa. Nekazariak gehiago daki bizi. Hiritarrek ez dute ikusi nola biltzen den garia, nola egiten den ardoa, nola erruten duen oiloak. Nola joan daiteke horrela «Ikurriña bai, Kristo no» esanaz?

Gero, Gipuzkoan-eta askotan esaten da Nafarroan euskararen aurka daudela. Hor dago «Fontes Linguae Vasconum» ez da holakorik Euskal Herrian. Eta ematen da diru bat ikastolara. Eta emango du gehiago.

A.— Badago azken hogeita bost urteotan Ezker Abertzalea edo nahi baduzu ETA dei genezaken mugimendu bat. «Napartarrek» ez dute zihurrenik ezer esan orain arte. Baina zuk zer esan dezakezu?

J.E.L.— Gerra batean egona naiz ni, eta gerra guztiak txarrak dira, ez dute justifikaziorik. Eta gero, gu ez gara hirugarren mundukoak. Lagun-

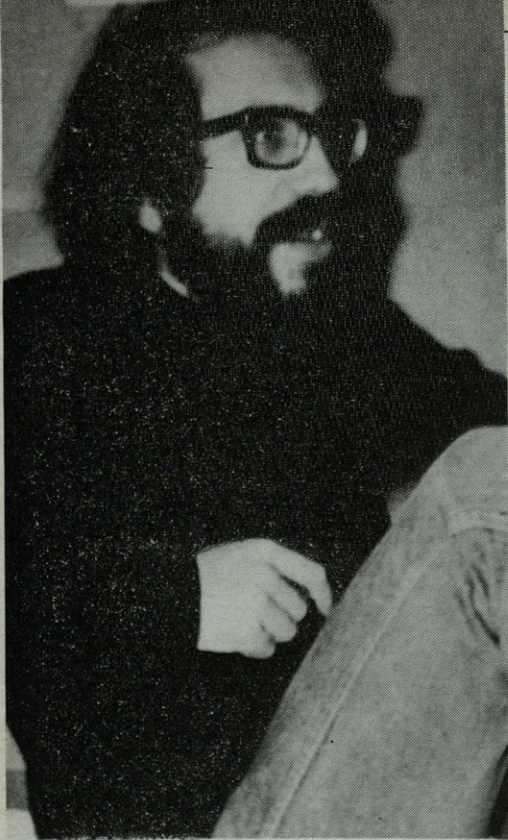
du nahi diegu baina ez gara hirugarren mundukoak. Eta dena deuseztu dena berriz hasteko ez da gure bidea. Orain arte lortu dugun guztia kontserbatu behar dugu, ezer deuseztu gabe. Gainera bide horretatik ezer ez dela lortuko uste dugu. Badira beste bide asko gure gauzak lortzeko. Eta horietako bat lan egitea: lan egiten ez duenik ez dugu nahi «Napartarretan». Bere profesioan lehertu edo kiebra egin dutenak ez ditugu nahi. Jende argia nahi dugu, bere egia aurrean garbi dutenak.

ETAren bidea gure ustez okerra da. Ez gara ETAren juezak; badituzte beren juezak, eta gogorak. Fabrika bat lehertzen denean, gizon bat hiltzen denean guretako zerbait galtzen da, eta azkenean ez dugu ikusten zer lortuko den. Baina bakoitzak egin behar du pentsatzen duena. Geroak ikusiko du zer gertatzen den. Batzuek ekintza batzuk egiten dituzte eta guri gaizki iruditzen zaigu. Ekintza militarrik onartuko bagenitu ETakoak izango ginatke. Baina gu beste bide-tik goaz.

Monzonen adiskide izan naiz, urte askotatik eta hil arte izan gara adiskide. Eta esan diot: bide horretatik ez naiz joango, baina bakoitzak joan behar du bere kontzientziak agintzen dion bidetik.

Lehenik euskaltasuna galtzen da, gero nafartasuna eta azkenik beste edozein herri bezala.

Jexus IJURKO
Pello ZUBIRIA

independentzia...

gure

bizitza da!

BELTZA

Gasteizen sortua, etxean ikasi nituen Sabin Aranaren erakaspenak, baina ez Partido Nacionalistak endekatu zuen bertsioa, baizik eta egiazkoak: euskaldunak espainolak ez gara eta independentzia dela gure iza-teari dagokion nahitaezko egoera. Urteak joan eta urteak etorri, gerla ostean aldatua zegoen hirurogeietako Hego Euskadin, ikuspegi mundial eta orokor batez jantzi zen gazte askoren abertzaletasuna; independentzia eta iraultza uztartu ziren, eta

borrokak zentzu berria hartu zuen. Lekuan lekuko klase analisi sarkorren bidez (hori uste genuen, behintzat, eta, benetan egindako lana ez zen txantxetako), proletariak zirela independentziaren ekarleak baieztatu genuen. Ondorioak dirdiranteak: Euskadin bertan, kapitalismoa suntsituko zuen borroka abertzaleak etorkin guztiak erakarriko lituzke, eta beren klase interesek eraginda hasitako borrokan, euskalduntasuna alaiki onartuko zuten, denen artean

sortutako gizarte sozialista berria oroena izango zelarik, euskaraduna (noski), anai-ahizpakorra, zapalkuntzarik ez... Mila Vietnam sortu behar zen urte haietan: Euskadin gogorki borrokatuz, munduko fronte antiimperialistan gure lekua hartzen genuen, eta, historiaren zentzuaren arabera, edukin sozialista zuen askatasun nazionalerako borrokak leku erezi bat ematen zigun sozialismoaren garapen mundialerako gerlan. Euskadi, Europako Cuba zen.

Lehenengo hirurogeitamarrerenetan, barne krisi batzuek gorabehera, erakuntza teorika gihartzear zela iduritu zitzaigun. Frankismoa agonian, Partido Nacionalista museoan, langile mogimendu ikaragarri bat kaletan, Euskadiko errealtate nazionala errespetatua nahiz oposizioan nahiz halako mogimenduan... Eta, teoriarik beste urrats bat eginez, transizio garaia aipatzen hasi genuen. Euskadi ukatu eta zapalduatik independentzia sozialistarrainoko bidea, nola?: Estatua bai ala ez?, zer nolako ekonomia?, zer nolako harremanak Estatua eta herri mogimenduen artean?, eta hauzoeikin, eta blokeak?

Ez dakit: ezin nitzake ilusio eta borroka hauetan ibilitako guztien barne pentsakerak interpretatu: ez eta ere holan pentsatzeko izan genituen arrazoin eta zio soziologiko eta politikoak oro arakatu. Hori ez da ere nere asmoa. Behar bada, abertzale familia edo giroetan sortutako batzuen (edo askoren) egoera izpila nezake, eta zera esango nuke: marxistak edo anarkistak, borroka harmatuaren zaleak edo pazifistak, alderdi gogorren gurtzaileak edo herri mogimenduen autonomiaren jarraitzaile amorratuak, etorkinen integrazioaren alde edo hemen bi komunitate desberdinak direla sinestuak, estatu gotorra nahi edo inongo frontierarik gurdanik,... teorizazio eta praktika guzti hauetan ez dugu inoiz admetitu independentzia parte bat (edo giltzarria, askotan) bezela onartuko ez zuen ezer. Independentziaren nahia, azken funtsean, aberri indentifikazioa gisa, ez da analisi marxistak edo klase egoerak ematen duen ondorio bat: guretzat, gure baitan lehenik zegoen gauza bat da, herriaren eta familiarren historiak expikatzen duena, nahi bada, analisiak iker dezakeena eta klase borrokak emandako edukin iraultzailea daramana, baina ez batek ez eta besteak ere sortu ez dutena...

Hutsaren gainean dagoen ekilibrista bezela, mila itzulipurdi eta imintzio eginez gero, ezdeusaren kontra eusten gaituen ariaren gainean behin eta berriz eroriko gara.

Eta orain hogeitaz urte direla zapalkuntza eta suntsitzearen genituen sendimenduak berpiztu zaizkigu. Euskadi independentistaren posibilitatea ukatzen digun sistema azkartu da: Europan eta munduan gertatzen ari dena aipatu gaberik, Espainia eta Hego Euskadiko egoera ez dira batere baikorrak. Espainan, politikari guziek, aho batez, independentzia edo autodeterminazioa ederki zanpatuko dutela oihukatzen dute, eta zilegitasun sasidemokratikoak zapaltzaileen harmak azkartzen ditu. Gure artean, herri mogimenduak ahulduak daude, eta Partido Nacionalista museotik da atera, gure agonia konformismoz ederki goxatzeko. Egia esanez, eta oso oker ez ba nabil, independentziaren aldeko borrokalarien artean nagusi den sendimendua ez da garaipenarena, erresistentziarena baino: Eta hau nabari nabaria da teorizazioan;

joan diren urteen printzipioak eta teoriak errepikatzen dira, baina transizio garaiari buruzko interesa galdu da. Nere ustez, aintzineko teorien bidez behin eta berriz frogatu nahi dena, gure borroka abertzalearen zilegitasun osoa da: iraultza sozialistaren esperantza eta haustura demokratikoaren posibilitatea, gure intransigentzia independentizalean datzela azpimarratuz, Euskadiko klase egoerari eta Estatuko aresti politikoari dagokien borroka abertzalea daramagula agertarazten dugu.

Baina nik ez dut nere jarreraren oinarriak egokitasun politika batetan finkatuak ikusi nahi. Gero eta gehiago, euskalduntasuna lurrari, familiari, herriari eta leinuari lotzen nauten euskarri definigaitzetan ikusten dut:

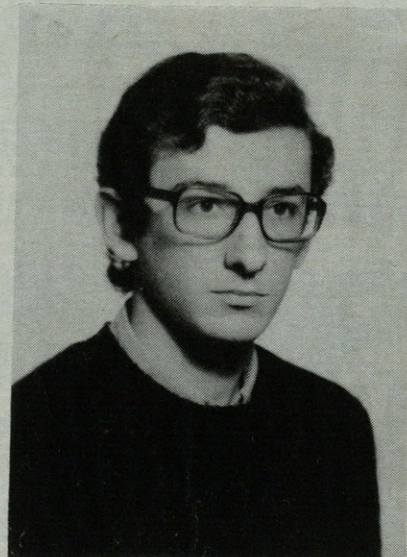
definigaitzak dira kulturari, historia eta inkonszientari dagozkien heriak, baina guziz sensibleak, ikurkorak, eta bertan murgildua dagonarentzat bitarterik gabe hatzemakorrak. Beste alde batetik, zapalkuntzaren existentzia edo ondorioak ukaezinak eta

ikusgarriak dira: Estatua, kapitalismoa, gizarte kontrola, harmada eta polizia, miseria eta humildura nazionala, sentitzen dira, eta inongo politikak ezin lezake zanpaketaren erantzuleei eskua luzatzea justifikatu... Gauden egoeran, euskal identifikazio nazionalak, (independentzia nahi duena, bederen), zapalkuntza sentitzeko egoeran ezartzen gaitu; uste dut, bai, klase edukina funtsezkoa dela, bai eta ere gauden momento politikoaren arabera borrokatu behar dela, baina independentzia nahi izatea ez da soilki egoera politikoari dagokion jarrera bat, baizik eta dudan bizitzari, nortasunari, gizontasunari uko egin gaberik bizitzeko eta borrokatzeko arrazoin nagusia.

Errealitateak, anitzetan, ideala ukatu nahi digu, baita eta ere idealaren egokitasuna eta posibilitatea betirako arbuia ditzake. Baina, errealitatearen izenean ideala zeharo baztertzen bada, gure bizitza propioa ere ukatuko dugu, gizaemakumeen bizitzatik zorbien erresumara gupidagabe amiltzeko. ■

krisi ekonomikoa eta estatu nazionalaren krisia

TRIKUHARRI

Independentziaren arazoa zuzen aztertu nahi badugu, ezin utz dezakegu alde batera gaurregun ekonomiak ezagutzen duen transnazionalizazio-rako prozesua. Alor horretatik egungo krisian jokuan dagoenak sekulako garrantzia du: sistema produktibo nazionalen suntsipena eta Estatuaren eginkizunen birrantolaera. Irtenbide kapitalista horren aurrean bestelako alternatibarik izatea posible al da? Ekonomi independentzia litekeena al da? Eta Euskalerrriaren kasuan? Hauxe da artikulu honetan aztertzen saiatzen naizena.

Egungo krisiaren arrazoiak

Egungo ekonomi krisia bi arrazio-rengatik gertatu da

a) alde batetik bigarren gerra mundialaren ondoren irabazi-tasa igotzea ahalbideratu zuten praktiken eragina (hirugarren munduko herrialdeetako lehengaien prezio lotsagarriak, izadiaren hustiakuntza edo explotazio basatia, martxan jarritako lan-prozesu eta lan-antolamendu berriak —a.b.-kate-lana—...) pixkana-pixkana agortuz joan da, muga fisiko (a.b. meatokiak ahitzen hasten dira eta lehengaien kostua igo), muga sozial (herrialde azpigaratuen burrukak, langileenak, ekologisten agerpena...) edo bestelako mugarekin topo egitean.

b) Bestetik, gauzak ongi joan daitezkeen, gizarteak behar izaten dutenaren eta produzitzen denaren artean ados-

tasun bat, egokitasun bat, suertatu behar da. Joan den mendean, enpresa txikiak zirenean, adostasun hau lehiaketaren bidez lortzen zen; II. gerra mundialaren ondoren, monopolioak sortu eta garatu ondoren, adostasun hori beste era batez lortzen zen: monopolioen eta Estatuaren arteko kooperazioaz, eta horren adierazbiderik nabarmenena Planak ziren.

Baina monopolioak transnazionalizatzuz joan diren heinean, gero eta interes gutxiago zuten nazio-mailan burutzen ziren Plan horietara beren proiektuak makurtzeko. Estatuak ere bere politika ekonomikozko instrumentuen eraginkortasuna galduz joan dira transnazionalak ugaritu ahala (hauek, Estatuaren zerga-ahalmenekiko ihes bideak dituzte; beren moneta-fondoak lekualdatzen, Estatu batek kontrolatu ezinezko moneta-krisia sortzen dituzte...).

Ondorioa hauxe izan da: 1) **Estatuak zituen eginkizun batzuk krisian sartu dira**, eta beste molde baten bidez bete beharko dira krisia gainditzeko bada; eta 2) joan den mendean aurki zitezkeen erregio-mailako sistema produktiboak desartikulatuz eta bere koherentziak galduz joan ziren bezalaxe, **egungo sistema produktibo nazionalak beren koherentziak galtzen ari dira transnazionalizaziozko prozesu honetan**.

Krisitiko irteera kapitalista

Krisiaren zergatiak ulertuz gero, krisitiko irten-baldintza kapitalistak

aisa antzeman ditzakegu: a) alde batetik produktibitatea goratuko duten praktikak martxan jarri beharko dira (batez ere lan-prozesu berri bat: talde semiautonomoak...); b) bestetik, mundu-mailan, eta ez nazio-mailan orain arte bezala, egon beharko duen produkzio eta kontsumoaren arteko adostasuna ziurtatuko duen transnazional eta Estatuaren arteko kooperabide berriak sortu beharko dira.

Mundu-mailako aipaturiko adostuna lortzeko kapitalistek kooperabide berriak sortzen egindako ahalegin batzuk hor daude: Trilaterala; zazpi Estatu indartsuenen ejekutiboek ospatzen dituzten aldizkako topaketak; transnazionalen «jokabidezko kodigo»aren burutzapena... Baina kapitalisten artean ere jarrera ezberdinak daude eta Reagan agintera igo ondoren, berarekin batera nagusitu ziren indarrek bestela jokatu nahi dutela dirudi: amerikar hegemonismoa ezarri nahi dute beste frakzio burgesekin ezer jakin gabe.

Dena den, eta lehengoa laburtuz, zera ondoriozta dezakegu: a) krisitiko irteera kapitalistan sistema produktibo nazionalak bere koherentzia galtzen dutela, erne egiten ari den mundu-mailako sistema produktiboaren mesedean; b) Estatu nazionalak beren ekonomia kontrolatzeko orain arte izandako bideak galdu egiten dituztela, eta bere logika «kanpoan» dagoen sistema batentzako eginkizunak betetzera behartuta ikusten dutela beren burua.

Krisitiko irteera ez kapitalista

Egoera honen aurrean beste irtenbiderik posible den, eta independentzia nazionalaren alde ihardutea ia sentidurik duen planteatu beharreko galderak dira.

Ni hemen, arazo honi D. de Bernis-ek, frantzes ekonomilari entzute-suak, ematen duen erantzunari lotuko naitzaio, nahiko zuzena iruditzen zait eta. Horretarako, aurtengo urtarrean Bilbon ospaturiko krisiari buruzko ihardunaldira berak aurkezturiko txostenean oinarrituko naiz.

Haren ustez, krisitiko irteera kapitalista sistema produktibo transnazionalaren eraikuntzaz igaro beharrean baldin bada —eta beraz sistema produktibo nazionalen suntsipenaz—, krisitiko irteera ez-kapitalistarekin alderantziz gertatzen da. Langile klaseak, eta bere aliatuek, agintea hartzen badute, kapital transnazionalarekiko independentzia eta sistema produktibo nazionalaren birreraikuntzan oinarritu litzatekeen politika bat eraman ahal —eta behar— dute. Politika horrek hiru neurri-multzo eskatzen du: a) sistema produktibo nazionalaren koherentziarako ezinbesteko diren sektoreen nazionalizazioa; b) langileen eskubideak handitzea, produkzio-indarren gestioan eskuhartze handiago izan dezaten; eta d) nazioarte-mailan aliantza eta kooperazio-erlazio berriak sortu.

Euskalerriko kasua

Egungo krisiak estatu nazionalaren iraupenaz zalantza bat baino gehiago sortzen baldin badu, zer esango genuken Euskalerrri bezalako herri txiki batenaz!

Gure egoera, ekonomi dependentziari dagokionez, arras da larria: gure produkzioaren gehiena kanpoan saltzen da, lehengaiak ere kanpotik datoz; nekazaritza ez da ia existitzen; industriaren espezializazioa neurriz-gainekoa da;... Eta, horri aurre egiteko beharko genituzken konpetentzien gabezia eranstean badugu, ezezkorrak izateko arrazoirik ez zaigu faltako.

Dena den, helburua argi eduki behar dugu, eta dauden baliabideak erabiltzen (Kontzertu ekonomikoa etab.) eta hedatzen saiatu. Gure ekonomiako desoreka horiek berdintzen edo konpentsatzen ahalegindu behar dugu. Epe labur edo erdiko batetara neurriak har litezke: nekazaritza bultzatu (a.b. Araban eta Nafarroan pa-

regabeko garastalur edo regadioak sor litezke, M. Gaviriak erakutsi duenez), beste horren beste zerbitzu eta garraio kolektiboak, energiaren zarrastelkeriaren aurkako neurriak hartu...

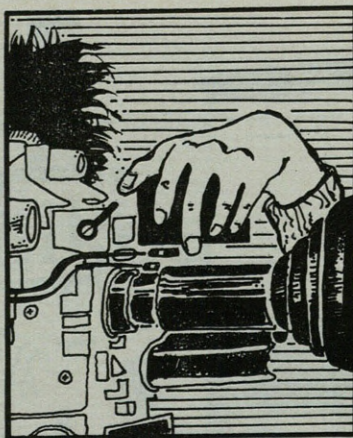
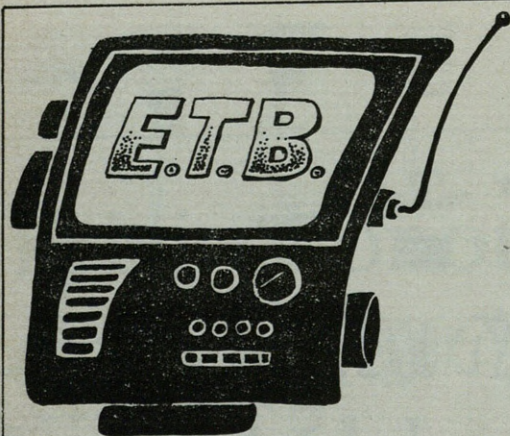
Halaz ere, egungo teknikez, go-goan garbi izan behar dugu, **independentzia politikoa lortuko balitz ere, Euskalerrri mailan ezinezko litzatekeela sistema produktibo nazional guztiz koherente bat eskuratzea, eta gure ekonomikoak, helburu antzekoak bilatuko litzatekeen beste eskualde eta nazio-ekonomiekin harreman estu eta osagarriak eduki behar litzukela.** Nire irudiz, horregatik, gure etorkizuna ezin daiteke bereiztu, Espainian eta Frantzian emango den bilakaera politiko eta ekonomikotik.

Haatik, egun barra-barra eta non-nahi —alderdi abertzale eta ezkertiar-
rrak barne— entzun dezakegu Euro-

pako Elkarte Ekonomikoan sartu behar dugula, nazioarteko lan-zatiketa-
ren arabera gure produkzio-sistema eraiki behar dugula etabar atabar. Ni, egia esan, guztiz kezkatzen naute holako baieztapenek. Zenbat eta gehiago aztertu gai hau, orduan eta arriskutsuago iruditzen zait planteamendu hori. Eta ez ikuskera abertzale batetik bakarrik (horren ondorioak gure sistema produktiboaren erabateko desartikulazioarekiko agerian gelditu direla uste dut), baizik eta ikuskera ezkertiar batetik ere (gaurregun arazo honi krisiaren teoriarik marxistek —Palloix, Granou, D. de Bernis...— gero eta garrantzi gehiago demaiote).

Gaurregun, inoiz baino gehiago, loturik doaz nazioaren defentsa eta aldaketa sozialaren aldeko burruka, eta ez Euskalerrrian bakarrik, baizik eta nazio guztietan. Krisitiko irtenbidean analisiak hori erakutsi dugu.

ME PREGUNTAN QUÉ ES SER VASCO, Y A DECIR VERDAD NO SE QUÉ RESPONDER.

euskaldun izatea zer den galdetzen didazue, eta ez dakit zer erantzun.

HEMOS DE DEJAR A UN LADO DOGMATISMOS ESTERILES.

dogmatismo antzuak alde batetara behar ditugu.

NO PODEMOS DEFINIRLO VASCO CON UN SIMPLE TERRITORIO.

lurralde batek ezin definitu euskal sena.

UN IDIOMA QUE APENAS SE HABLA, POCALUZ PUEDE APORTAR.

hiltzorian dagoen hizkuntzak ezer gutxi esan dezake.

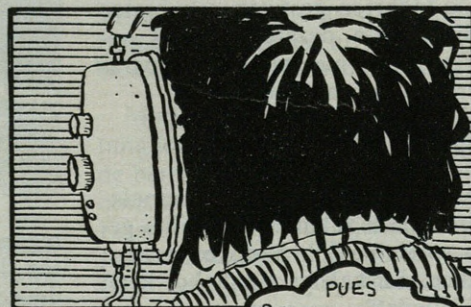
UNA BANDERA NO DEJA DE SER UN TRAPO DE COLORES.

trapu koloreduna baino ez da ikurriña!

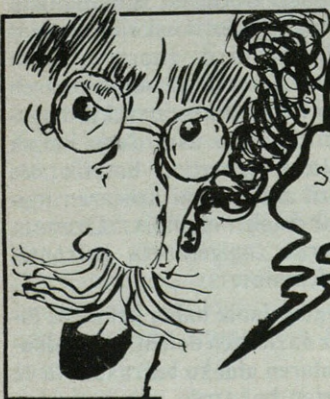

DEJENME PENSAR UN MOMENTO

itxaron ezazue apur bat...

PUES SER VASCO SERÍA ALGO TAN ABSURDO COMO ESO.

POR PONER UN EJEMPLO... ¿ALGUIEN HA LEIDO LOS SUBTITULOS QUE HAN IDO SALIENDO POR ABAJO?

... hori bezain alperrikakoa litzateke euskaldun izatea.

- JOSU-JULIO -

independentzia gure gaitasuna

Eñaut ETXAMENDI

Zer ote da hori neretzat?

Hori da bizia bera, bizi guzia, osoa, oro dena.

Psikologi aldetik, maitasunaren mundutik, ekonomiarengatik, politikak delata, azkenean gaurko munduari gizon-gogo batek sentitzen duen moralarengatik.

Psikologi aldetik, orok dakiguna da gizona ez dela gizon bera bakarrik, baina talde batean, gizarte batean. Mexikoko etnia batean kriminalak ez omen dituzte erahiltzen, bainan herritik kanpora haizatzen, or-

duan kriminal horrek bere buruaz beste egiten du. Argi da gauza. Ezin gara izan gu, besteekin gabe —«Beste» horiek dira gure herria— Munduan barna betidanik horrela izan dira gizonak: gizartek hormaturik; hormagarrietan lehenik ageri dena mintzaira da. Mintzairak gizartearen lokarri mota guztien bilduma berekin duelako. Doinu, kontzeptu, jestu, mito, itxura, amets, bildur, itxaropen, sineste, hertstura, atsegin, kezka, lainotasun, oro eta guztiak mintzairak bildumatzen ditu bere sare batetan populu batentzat. Ez naiz ni

fitxik, besteen ispiluan ez baldin bainaiz nihurtur azaltzen. Ez naiz besteentzat fitsik, izaite gabea naiz beraz, besteek ez banaute aurkitzen. Nola elkar aurki? mintzairaz. Populu bat lehenik eta azkenik mintzaita bat da. Horra zergatik mila eta mila urteetan zehar populu batek bat fagozitate nahi duelarik, ezpataz menperatuari bere mintzairaren galerazten bilatzen duen obsesionalki, neotikoki, beharrez odolurrutak ixuriz belaunaldi bakoitzean. Hori da ximpleki eta absolutuan KANIBALISMOA!

Nere psikologia bihurtzen da, euskalduna naizenez gero, kanibalismo horren kontra obsesionalki eta neotikoki ere. Konziente den nork luke beste baten tripan bukatu nahi bere izatea? Pundu horrek berak irakusten du —neretzat— zendako den independentzia gudua, biziko eta heriotzeko gudua.

MAITASUN edo afektibitatea, psikologia da ere. Hortaz, gizadi guztia psikologia da. Goazen halere gaiak modu hortara mugatuz, ulerpeneren errestasunarengatik.

Maitasuna eta heria, trageeia beraren bi maldak, Herri bakoitzak bere herarat karreatzen ditu bere gizonki emazteki bakoitzean, bere kontzepto itxura eta guzti, bere hizten bere hitzkeraren arabera. Guk umetxoari erraiten diogu «ene muñoa...» muñoa da mendixka, bainan ere emakumearen bizi-iturria.

Erdaldunek ez dute maitasun kutsurik erran arazten zer horren izenari. Begira hortan bertan dagon bestelatasuna emazteari, maitasunari dagozkion zeretan Herrien artean. Ni euskalduna hola naiz. Española, Frantsesa edo Italiano ta Arabea bestela dira. Nik hola izaten jarraiki nahi dut, hori dutelako ta maite. Nik hortarako behar dut Herri independente bat nere bizitzarako.

Erlijionea neretzat maitasunezko zera da, Neretzat Jainkoa ama da eta ez Aita. Mari Gauekoa zen ere gure arbasoentzat. Mari Sortzaina. Nahiko errespetu daukat beste herriek Jainkoaz sentitzen duten manerarentzat. Eta kitto.

Frantses Xabierekoa nolanahiz internazional gizona izan zen, bat izateko. Baina azken orenean, bizi guztia mistikotasun suharrenean iraganik, azken elheak —segurasko otoitzak— euskaraz zerabiltzan.

Nik nere izakia jarraitzeko nire gogo-bihotzetako maitasun moduetara, neure Herria behar dut, libro eta bere gain. Bestela, nire bihotzean maitasun iturria hiltzen didate. Eta neuroza bat izanen da nire bizia, enea!

Maitasunezko oso da sakratua. Menperatzaileek desakralizatzen naute: Jainkoa lapurtzen didate. Libertatea galduz gero neure baitako jainkotasuna galduz gero txakur bat naiz.

Ekonomiaren arloaz zer erran. Jan, edan, jostatu, maitatu, nigar eta irri egiteko... ba, ahalak behar ditudala nire herrian. Ez dute nehoiz beste herrietakoek ezer egin bere lehendabizi jan, edan, maitatu, nigar eta irri egiteko baizik.

Eta nire herriko ekonomia kudeatu nahiz dabiltzalarik berentzat dira ari, EZ ENETZAT. Egia guzietan xumea da hori.

Ohoitza, lapurketa organizatu bat baizik ez da atzerrikoek gure ekonomiaren gainean eskua ematea. Izen bat dauka zera horrek: **kolonialismoa**. Deskolonizatzea da **INDEPENDENTZIA**.

Bi nabarki ezberdin dira Herriak eta Estadoak, edota populuak eta Lasterriak. Arras gutti ikusten da bi na-

barki horiek izaki berdin baten egiten. Den hobereenetik estado gehienek herri minoriak badituzte, eta maiz herri minoria horiek bizpahiru estadore artean zatiturik Euskadi bezela. Estado izaki administratiboak tirabiraka ari dira ekonomia alorrean, zeinek besteari okeli puska ken, iduri zakurra ardi jaten. Gaurko munduko ekonomi alorrak iduri du otsobatgi bat: aharra, hurubi eta ausiki. Bata besteari dena nekarrazkeria eta ñika, hortzak erakutsiz. Batak azpiz bere moneda eskupilatuz besteei komertzio-bidetan jikutzia bat egin. Besteak saindu-mainguki tarifak hunki gabe beste langa txar batzu eraik ele ederrak Geneve-n G.A.T.T.ean, eta atzetik zakurkeriak.

Haundi orok elkar aditzen dute halere Tiers-Monde-koen lapurtzeko, huluzteko bai ta beren lurretako jende pobrearen eta minorien xurgatzeko eta terrorisatzeko. Klase batek ontasun ekonomikoan zati gehiena dauka, eta haren indar gehiena. Indar goren horrek beti eta goragoko zatia ahalitzen baitio eskurat bil. Lan horren jarraitzeko klase horrek estado haundiak beharrezkoak ditu eskumakiletako. «Trilateral» klase horren kukutusta da: aberatsen organizazio terrorista eta Herrien gainez-gain zurbertsibokerian ari dena. Hara munduko ekonomiaren buruzagitza zer den. Axola dute Herriez eta pobreez azeriak oiloez duen bezalatsu.

Ekonomia guretzat erabiltzekotz.

eta Herriek elkar ulertzekotz eta kontrolatzekotz Estado haundiak apurtu behar dira, Herrien administrabideak arraesturatu, buruzagitza ekonomikoak bestela zaitu geografian zehar. Bai ta elkarrizketarako iadanik sortuak diren elkartegi eta elkargi mundialak gotortu, pizkortu. Herri ttipientzat garantiak horietan datzate. Baina elkartegirat joateko **INDEPENDIENTE** behar da.

Politika. Iadanik aipatuak politika dira ere. Hitz horrek tripa haundia du psikologiaren gisarat. Baina hemen ere zedarriak begiratu ditut erretasuna estakuru.

«Politika da suharjaiduren (edo pasionen) leiratzeko (ekilibratzeko) jokoa» zioen Platonek aspaldi.

Gaur erraiten dute «Consensus» egiteko jokoa dela. Consensus! Estado jendeak, klaseak, profesional oro batean harrarazteko, ahots batez kantatuz denek, elizan bezela... Bi bide izan dira horretarako egundainotik. mistifikazionea eta terrorismoa. Ontsalaz beste bat balitzateke delako kontsentsus-erako, profetak zioen bezala «bakea, bakea! Errege nahi duk gisala bakea? Bakea zuzentasunaren fruitua duk. Egin justizia eta izanen duk bakea!»

Galerna bat bezala hedatzen munduan, gaur ikusten den jendeen egarria zein den: beren bizia berek erabili nahi dutela. Salvador-en, Polonian, Euskadin, Afganistan-en, Indietan, Kurdistanen, Irlandan, Mexikon ala garaitiko mundu zabalean.

Kontsentsus-a nahi dute indarka egin Estadoek. Mistifikazio eta terrorismoa nehoiz kondairan baino gehiago darabiltzate. Baita ere «marginal» edo basatik kantuz ari direnen kontsolaketa. Elektronika, informatika, bureautika, eta beste baldintzik hor darabiltzate.

Bakarrik, hau da zera: sistema dela gehixe sofistikutzen ari, artifizialtzen ari. Hainbeste indar jendeen kanpotik kontsolatzeko. Horrek sistemaren ahula salatzen du. Orena hurbiltzen ari da urrats handiz, sistema, ezjeus batek desarreglatuko duena. Orduan izanen da «bertso latinea» deskribatzeko kakofonia... ganibeta ogian da engoitik. Ikusi ahal duzue lapur modernoek beren logelatik nola miliar pare bat franko ebasten duten? Horretarako ordinadore xume bat nahikoa da: harnes koxkor horretaz bankoko xifre batzu neure hegalperat bihur eta gero programa ezeztatu (borra)

bide beraz. Horra kitto! Zohaz lapuraren harrapatzerat.

Politagokoa oraino: Parisen «marginal» delako taldekak batek polizia-
ren jakingai gordeak beretzen zituen
eta saritzat poliziaren programa in-
formatiboak ezeztaturik uzten, adios
erraiteko.

Eta moda xaharreko erresistentzia
edo ihardokariak ez dira galduak, eta
ezetz! Begira Polonian, Nikaraguan
edo Euskadin gerta denari.

Kontra-kultura da kontra-
kontsentsusa. Euskaldunak euskaraz
mintzatuz ia heretiko lanean gabiltza.
Euskaraz mintzatzea, horren politika
independentista baten praktikatzeta
da, Argi da gauza. Gure menpera-
zaileek entsa badakite hala dela.

Beraz, alde batetik jendartea Late-
rri zentralizatu modernoaren aurka
dabil, bestetik aldiz jendarteek elkar-
gi mudiak baten egarria badutela
garbiki nabari da. Orain artinokoan
laterri modernoek daukaten sobera-
nia edo nagusiko orokorra, bi zatitan
apurtuko da:

- Zati handi bat jendarteak berak
bere eskuetan nahi duelako, be-
rak bere eskuetan nahi duelako,
berak kudeauz, bera bizi den to-
kian, bere herrian edo Herrian.
Guregaintasun horren barneko
guzia zer izanen den hemen
erraiten luzeegi litzateke.
- Beste nagusiko zatia joanen zaie
mundial elkartegiei, maila ho-
rretan baizik ezin konponduz-
koal baitira egungo kordoaka
asko: gerla, moneta, sal-
erospen internazionalak, indar-
keria, osasuna, etabar...

Oraiko Madrile, Parise eta beste
Londresek nahi edo ez, ezdeusten elkar-
harko dute. Menpean dauzkaten jen-
darteak eta Herriak askatuko baitira.
Iadanik puntu ohargarri zenbait eza-
gun dira bide horretatik doazenak:
kultura sortzeko monopolioa metro-
pola «estado nazional»ek galtzen ari
dute. Metropolioetarik urrutienik di-
ren Herri berezi eta gizarteek beren
kultur iturri berriak irekitzen hasi di-
tuzte.

Beste puntu bat: metropolioetako
gizartearen egunosotako bizia kao

bat bilakatua da (anonimo, segurita-
terik gabe, etabar...), aldiz «periferie-
tako» Herri Zenbaitzutan gizarteak
konbibilitate herri bat edo xahar-
berritu bat arra-antzemaiten hasi du
bere bizinahi berriaren estakutuan
(dela sindikalismo estakutu, edo mili-
tantismo politikoa, edo lantokien
sortzeko elkargoak, askotan berak
sorterritu kulturaren nabarkiak dire-
la ere).

Jendarteak bere Herrian bera na-
gusi izaiteko bidea eta elkarki mun-
dialen pizportzeko bidea, BERTAN
doaz!

Bertaki hori iduritzen zait gaur
egun gure munduko nabarkirik
haundiean. Estado haundien ahalak
oro egiten dituzte gertagarroa gibela-
razi beharrez, bieran egunorotako
kordokek hertsaturik berak elkar-
tegi supranazionalak eraikiz ari dira
(C.E.E. bezalakoak),

Argi da bada: egungo estado haun-
di zentralizatuak (Frantzia, Espainia,
Sobiet Batasuna, A.E.B. eta garaiti-
koak) leher egin beharrak dira, eta
horri buruz doaz!

Ba, baina «utopia da hori!» erra-
nen du batek. Ez dut uste. Historian
barna orain baino, lehen maiz gertatu
da holakorik. (Inperio austriakoa,

turkoena eta beste zenbait...)

Jakina, guk guhaurek gure gudu
modu guzietan ernarazi behar dugula
gertagarria.

Moralaren begiz, gaur eguneko gi-
zon konziente bezala, ezin naiz egon
ezer egin gabe estado haundiak apur-
tzen laguntzeko. Hainbat desafio izu-
garri aintzinean dauzkagu: demogra-
fia, gosetea, poluzioa, ekeien ttur-
rin-tzea, Lurraren pozoinatzeera eta
erraustera, eta **nuklear heriotzera** gu-
zien gainean jauzi egiterat dagoen
iruzki beltza.

Leiragabekeria, desekilibrio latz
garri horietaz estado haundiak dira
erresponsable, Estado horietako kla-
se buruzagiak. Bai estatal estruktura
neurrigabe horiek, baita klase kudea-
tzaile berkoi nekasiatz horiek BER-
TAN joan behar dira lurrerat.

Utoopia ere?

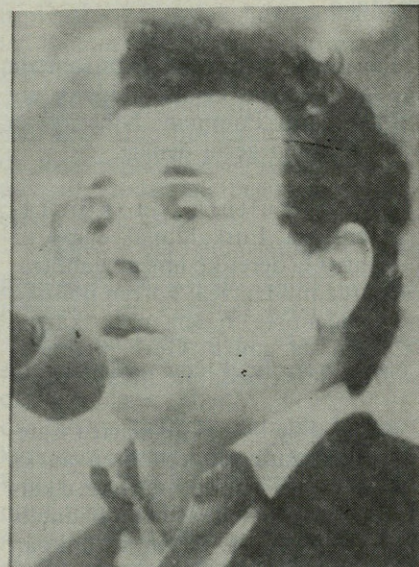
Gaur bizitzen ari dugun kenka
ekonomiko mundialak emanen du
ihardespren garbia.

Azkenean, enetzat, moralak mana-
tzen dit. Herri bezala eta gizarte be-
zala independentziari buruz lanean
hartzea suharki gaur-egun. Molana-
hiz, gogoan izan hori gabe ene bizia
desertu litzateke. ■

independentzia zer?

XABIER AMURITZA

Aberri eguna gainean dela, berriro ere abertzaleok geure ideak agertzeko eta errebindikatzeko eguna izango dugu. Abertzaletasunaren edukian, lehenengoa edo lenengoetarikoa independentzia dugu. Zer arraio da hau?

Lemoiz martxan jarri nahi zuten arrazoiatariko bat «energi independentzia» zen. Euskadik bere independentzia behar omen du energi arloan. Hori ez du inork horrela sinesten, baina horixe esaten dute. Espainiako politikan Europari begira ari direnean ere, independentzia aipatzen dute. Europako sarean, baina independentziaz. Hori ere neurri bateraino gezur haundia dela ba dakigu. Ikusi besterik ez dago frankoaren debaluapenaren zain eta bildurrez nola egon diren, pezetari zetorkion galera ikusirik.

Mundua martxan darabilen petroliora jotzen badugu, Espainiak ehuneko laurogeita hamar gai

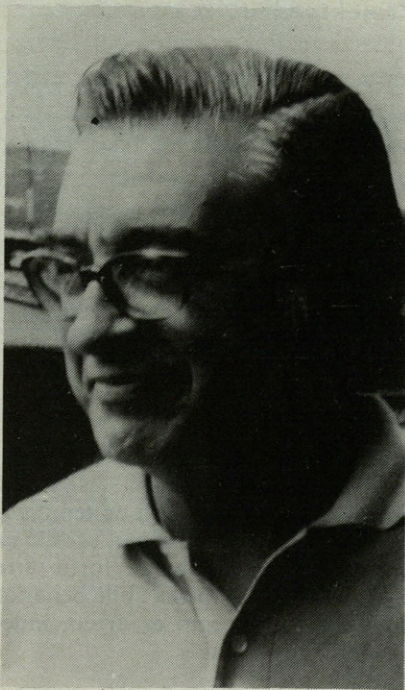
gordin importatzen du. Hortik atera gure independentzia zertan den. Euskadi independentea baltz ere, petrolio bila norabait jo beharko genuke. Teknologiari gagozkiola berriz morrontza askoz haundiagoa edo gutxienez elkarrekikotasun estua daukagu. Zertan da, orduan, independentzia?

Nazio batek bere buruaren jabe izan nahi duela esatean, ez du inola ere mundutik aldendu nahi. Euskadunon independentzia barrugarri utzi nahi izaten dutenek ez geuk bakarrik zer egingo genukeen galdetzen dute barrez, «Espainiak bakarrik» hainbat egiteko hor ea bagina bezala.

Independentzia esatean, ez dugu ilargira joaterik eskatzen, ez kutxa hermetikorik egiteko asmorik agertzen. Geure buruaren jabe izateak mundu honetako nahas-mahas eta limitazio estuen barruan geuk pentsatzea eta jokatzea esan nahi du. Hori egiteko, estatuaren jabe izatea gutxienez

kotzat jotzen da. Baina nolako estatua? Batzuren izenak aipatzeagatik, Portugal, Espainia, Uruguay, Mozambike, Alemania, India, Tailandia, eta Estatu Batuak berdinak al dira? Ez zegok freskura makala. Guk, independenteak bagina, nolako estatua genukeen esaterik ez dago. Minimo batetik gora, egiten dugun bezalakoa. Minimo horretantxe daude kome-riak.

Gaur bizi garen fasean independentziaren zentzu nagusia independentziaz pentsatu ahal izatea da. Ideia hori libreki desarroilatzea eta mamitzea. Utz dezaigutela ideia hori lantzen, gihartzen eta edukiz betetzen. Idea hori ideia naturala izan dadila, ez Madrilen txandatzen diren presidenteen txistegaia edo indar faktikoen malaletxe-gaia. Demokrazia hau eta gehiago hartzeko asmatua izan zen. Hemengoarentzat gehiegi baldin bada, hortik atera kontu nolako demokrazian gauden.

egunez, beren klase-interesak defenditzekotan, Euskal Herriaren burujabetza-beharretik aldendu dira, imperialismoaren alderdira paseaz. **Burujabetzaren** defentsa eta **sozialismoaren** defentsa zinez egin nahi dituen euskal giza-multzoa, **berbera** da; eta abertzaletasunak etorkizunik ez du ezkerraldeetik baizik. Burujabetza **ezker abertzalearen** bitartez lortuko da, ala ez da inoiz lortuko.

Espainiaren eta Frantziaren barruan gure eskubideak lortzeko aukerarik ez dagoela, gorago esan dugunez, behin eta berriz gogorazten digute eguneroko gertakariak.

Soluzioa, hitz batez, **autodeterminazioaren** eskubidea erabiltzea da: «**Herri guztiek dute autodeterminatzeko eskubidea**. Eskubide hau dela-ta, beren antolaketa politika beren gisara finkatzeko dretxoia dute; baita ekonomiaren, gizartearen eta kulturaren alorretan beren kabuz bideak hautatzeko ere». Estatu gehien-gehienek onartua duten eskubide hau baliatuz (Madrillek ere sinatua du) guk **autodeterminatzeko eskubidea** eskatzen dugu; eta hautaketa horretan **independentzia** eskatzen dugu.

«Burujabetza» hobeki letorke agian «independentzia» baino; independentzia gaur oso nazio gutxik baitute. Galestarrek ere «freedom for Wales» eskatu nahiago izaten dute, «independence» baino. Baina arazoa ez da hitz kontua: euskaldunok, azken urteetako kondairak erakatsi dizkigunak kontutan hartuz, **burujabetza** nahi dugu; Espainatik eta Frantziatik **bereziz**, eta Iparralde eta Hegoalde **batuz**. Hau eskatzeko eskubidea dugu. Eta kitto.

Gure herria ez da beste herriak baino gehiago; baina gutxiago ere ez. Españatarrek eta frantsesek duten **eskubide bera** eskatzen dugu geuretzat. Hor ikusten ditugu, beren buruaz jabeturik, Islandia, Albania, Grezia, Gabon, Armenia, Noruega eta Finlandia; eta guk **etorkizun berbera** nahi dugu geure herriarentzat.

Gure herriaren oinarria bera euskara izanik, «to be or not to be» borroka, maila horretan ere gertatzen da. Kautsky sozialistaren hitzak geure eginez, **nazio-ardatzak hizkuntzan** ikusten dugu. Ez dago burujabetzarik nazio-hizkuntzarik gabe. Euskadi ez da Askatua inoiz izango, Euskalduna ez bada.

Horra hor ene iritzia hitz gutxitan. Eta argi eta garbi.

burujabetzari bai

TXILLARDEGI

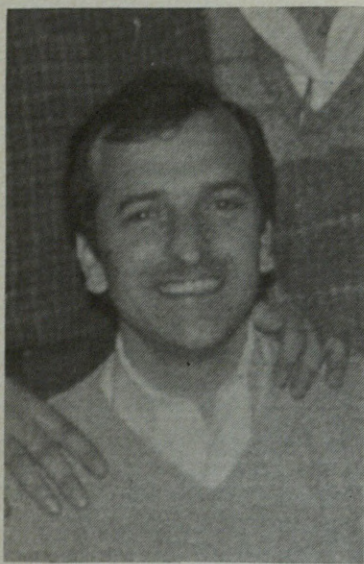
Gure herria, Euskal Herria, bi Estatutan erdibituta dago. Hegoaldeko partea, horrez gain, beste bi partetan zatitua: Vascongadak» eta «Navarra». («Navarra» ez da Nafarroa; «Navarra» delako horretan Baxenabarre ez baita sartzen). Nafarroa zaharrak galdu zituen eskualdeak (Jakaldea, Errioxako Mendebalde, Oka-Bureba aldeak), indarka enboretik berezi araziak, aipatu ere ez dira egiten. Gure herria, hitz batez, apurtua, zapaldua eta desegina dago hamaika puskatan.

Puskaketa hori indarka gertatu da. Bai 1789-an, bai 1839-an, bai 1876, 1937 eta 1977-an, gure herriaren nahia ukatua izan da: odoletan gehiengotik; kanpokoen gehiengoan ittota

bestetan. «Cambio» delakoa eskaini zaigunean, polizia bete dira gure herriak eta hiriak, okupazioaren kolore nabarmenkiago agerrera. Eta gure hizkuntzari eusteko eskubiderik ahulenenak berak ukatu berri zaizkigu Madriletik eta Paristik.

Zapalketa horren ondorioz, gure nazio-identitatea, gure **euskaltasuna** hobeki esateko, gainbehera doa; eta Euskal Herriaren oinarri den hizkuntza, erabilpenetik irteteko zorian dago. Egia esan, aski da gure herrian barrera adi ibiltzea, erdara ia osoki nagusiturik dagoela ulertzeko.

Gure herria, bestalde, beste edozein herri bezala, klasetan zatituta dago. Hots, burgesia nagusia aspalditanik, eta gainerako burgesia gaurko

independentista naiz, eta kitto!

J.R. ETXEBERRIA

Ez naiz hasiko arrazonomendu teorikoak egiten, inoiz libre izan ote garenentz, Marxek eta marxistek nazio-arazoaz zer dioten, historilari, politikari eta beste larien independentzi nahia nola justifikatzen duten, eta antzeko azalpenak ematen. Aitorpena egiten hasiko naiz: Euskaldun independentizalea naiz. Eta kitto!

Ene ustez, arazoa euskaldunok zer garen eta zer izan gura dugun argitzean datza. Diotena diotela, huts-hutsean, inolako adjektiborik gabeko euskaldunak garela uste dugu askok; ez espainol eta ez frantses, ingelesak ez garen legez. Eta, are garrantzikoago dena, huts-hutsean, hori beste-rik ez dugu nahi.

Beharbada, telebistako mahain-guru batetan azaltzeko, ez da argumentu ona, ez bide da zientifikoa, baina zer egingo diogu, ba, buruak hori badio? Arrazonomendu sinplegia dela? Ez diot ez denik. Altabada, zientzian behin baino gehiagotan ikusi dugu, printzipiorik nagusienak eta baliagarrienak itxuraz sinpleenak

direna. Gehienak. Hemen ere bai: Guk geu izan gura dugu, ez gehiago, ez gutxiago.

Projektua gara

Geu izateko projektu bat gara; herri gisa geu izatekoa. Haur jaioberriri zilbor-hestea ebakitzen zaionean bezala: Poliki hasten da hazten, poliki eta astiro nor izaten hasten da, ekinaren ekinez bere nortasuna lantzen du eta egunen batetan, agian, pertsona heldua izango da. Eta hazte-prozesu hori errespetatu egin behar dela onartzen dute guztiek.

Bizitzan errespeturik handiena zahar eta gazteei zor omen zaie. Guri, beraz, bi aldiz eduki beharko ligitu: zahar garelako eta haurgintzaminetan gaudelako.

Nor izateko projektua gara, nortasun hori elementu batzutan oinarritzen dugularik: hizkuntza, lurraldea, sinbologia, eraketa politikoa... Geu izan arte jareite-prozesu batetan

gaude. Baina ez digute prozesua betetzen uzten.

Projektua betetzeko erak

Eritzi guztiak ez datoz bat. Batzuren ustez projektu beharrik ez dugu, helmugan gaudelako, alegia espainolak (edo frantsesak) garelako. Hauek ez dute projektu nazionalaren beharrik, nazio bat bakarra baitago. Handia gainera.

Beste batzuren ustez, nor izateko projektua autonomia egokiaren barenan bete daiteke; eta, ondorioz, hor ari dira estatutuaren bidean barrena sakontzen, zakua hondobakoa bailitzen, zulorik ez baileukan.

Guk, oster, independentzia, burujabetza, berjabetasuna eskatzen dugu. Esperientziak argi esaten digu, inoren menpe egonda zer eginik ez dagoela. Eta berjabetza lortu arte bide neketsu eta luzea ibili beharko dugula dudarik egin ez arren, independentistak gara.

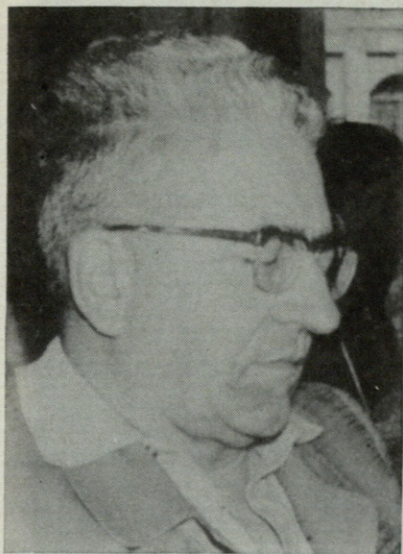
Independentistak gara

Eta altu diogu, ingurukoak enteradaitezen. Agian inkonstituzionala da. Eta zer? Zergatik ezin gaitzke independentista izan. Nork dio hori?

Ez dago lekuz kanpo behin eta berriro gogoratzea, hemengo alderdi batzu horregatik daudela legez kanpo. Bestalde, Franco joan zenetik, independentismoa modaz pasatu dela dirudi. Ba, camp edo karroza edo gurdi deituko diguten arren, argi mantenduko dugu Espainia eta Frantziarekin zer eginik ez dagoela, praktikak hori adierazten baitigu. Kontrara, gure hipotesia zera da, horetatik askaturik asko egin dezakegula. Ezetz? Nahi badute, egin dezatela aproba. Baina hori ez dute gura, bide bakarria independentzia dela onartzea baita.

Gure eritzia ez dela zientifikoa? Ekar hoberik! Eta zientifikoa ez balitz ere, zer? Gizona ez baita soilik zientzia bizi; eta, gainera, zientziaren arloan ere intuizioak balio handia du. Horretaz, intuizioa irrazionaltasunarekin lotu nahi dutenei, zientziaren aurrerapauso iraultzaile gehiengotik, etena ekarri duten pausoetan, intuizioa egon dela esan behar diet. Eta geure herrian ezer behar badugu, horixe da: etendura.

Nire ustez, gaur egun nekez eduki daiteke Euskal Herrirako projektu nazionalik, independentista izan gabe. Ezina dela deritzot. Horregatik naiz independentista. Eta kitto!

aberri eguna ala alderdi eguna?

Piarres Xarritton.

«EUKADI da Euzkotarren Aberria»: Badu ja danik 50 urte inguru hitz horiek irakurri nituela. Irakurri ta sinetsi.

Hegoaldetik Lurdes-era beilari zihoazen abertzale talde batzuek botaiak zituzten Lapurdi Hazparneko karriketan eta eskolarkoan mutil kozkor honek zituen bidean hatzeman eta iritsi.

Eskolako nafartar lagun zenbaiti esker, Hegoaldeko Aberki-

deen berri ikastearekin, jakin nuen orduan Aberri-Eguna ospatzen zutela handizki, Euzkadiko hiri-nagusietan, abertzale guziek batean, Bazko Egunarekin.

Nahiz Bazko Egunaren zentzu lehena kristauak berek, era horretan bere hartarik baztertzea handi zitzaigun Iparralde honetan bederen herritar batzuei, ez ginen horretan luzez baratzen: hain indar ederrean agertzen zitzaigun Hegoaldeko haurrideen olde berria!

Baina laster etorri ziren gerlako eta gerla ondoko egun ilun eta latzak, amentsetan baizik, edo ixilean ahapetik ezik, ez baitzen hai zu Aberririk, are gutiago Aberri-Egunik aipatzea. Nola ahantz bada 1953-1954 etako urte beltz haietan, J.A. Aguirre lehendakariaren inguruan, Parisen iragan Aberri-Egunetako biltzar apur eta xumeak? Hautsaren barnean beti bizi su-hazia!

Abertzaletasunarenugarra behin piztuz geroz, nekez da itzaltzen. 1963 ko apirilaren 15 ean, —aurten hogoi urte, hain zuzen— Iparraldeko Itsasun, eta Bazko biharamunarekin, belaunaldi berri batek ospatzen du bere lehen Aberri-Eguna: «Gu gira Euskadiko gazteri berria...».

Geroztikako Aberri-Egunek ordea ez dute lehengoan itxurarik. Geroztik sortu diren abertzale alderdiek nahi izan dute berentzat antolatu beren Aberri-Egun berri ta garbia: batzu zoazilarik zaharrekin Gasteizera, besteak elgarretaratu nahi ziren beren artean Irunera. Aberri-Eguna asmatu eta bultzatu zuen Euskal Jeltzale Alderdiak berak asmatu digu azkenean bereberea dukeen Alderdi-Eguna, beste batzuek Aberri-Eguna ken ziezaioten beldurrez agian!

Dena dela, aurten abertzale zenbait joanen omen dira Elizondora, beste batzu Iruñera eta Iparraldeko beste batzu oraino Maulera. Baina asko ere horrela etxen geldituko date.

Ororen buru, gure Aberri-Eguna dukegu gure Aberri zatikatuaren mirail edo ispilua. Menturaz ere, Euskal Herriko belaunaldi, gizamaila eta lur bazter guzietara heltzearekin, Abertzaletasuna ez zitekeen itxuralda eta puska baizik. Gehiago dena, Aberriaren osasunak berak ez ote ditu eskatzen herritarren iritzi ta aburu bereziek finka ditzaten Alderdi berezien arteko zedarriak?

Bizkitartean —Lapurtarrek diogun eran erraiteko— bagaude gure Aberri honetako Alderdi indartsu ala Talde kozkor horiek ez ote diguten urtean behin bederen, Egun bakar bat uzten ahal, Aberri hutsaren —ez zuri ez gorriaren— kondu, edozein alderdi ala taldetako baino lehen, Aberri bereko seme edo alaba izan nahi dugunoi.

PATXI ZAHARRAREN DEIA

Fraga lotan zegoela, Patxi Zaharra (Pranko) azaldu zitzaion eta honela mintzatu zitzaion:

— Manolo, ekariezadazu zaldi txuri bat Valle de los Caidosera.

Fraga, erabat beldurturik, Suare-zengana doa, baina honek ez dio ezer sinisten. Handik Feliperengana doa, eta honek ere sinisten ez zuenez, biak hartu eta Valle de los Caidosera abiatzen dira. Sartzen direnean ahots bat entzuten da.

— Arraio alua! Zaldi txuri bat eskatu diat, ez bi asto.

PINGUINO BAT BILBON

Bilbo omen dugu Euskal Herriko hiririk kosmopolitena eta egia esan hori defendatzen dutenei ez zaie arrazoirik falta. Edozer gauza eta pertsona-mota aurki daiteke Bilbon. Eta frogagisa, hara zer gertatu zitzaion orain dela bi hilabete Bermeotar hauei. Bazihoazten buelta bat emanez, eta Arenalera iristerakoan zer ikusikoeta pinguino bat:

— Aizan! Begira, begira! Pinguino bat, pinguino bat.

— Baina ez duk posible. Pinguino bat hemen?, ez duk posible.

— Hau dun suertea! Bilbora etorri eta pinguino bat aurkitu, oraingo honetan bai bihurtuko garela fama-tuak!

Baina montatzen ari ziren zaratarekin, kurioso pila batetaz aparte udaltzain bat inguratu zitzaion eta:

— Zer zabiltzate zuek pinguino horrekin?

— Ba, hemen buelta bat ematen ari ginela, hortxe ikusi dugu iskin batetan.

— Ba, eraman ezazue lehenbailehen zirkora, ez baduzue nahi istilu batetan sartu.

— Ongi da, ongi da, eramango dugu.

Handik ordu pare batetara, udaltzain bera bere eguneroko erronda egiten ari zela, berriro ere bermeotarrak ikusten ditu pinguinoarekin berriro ere.

— Baina ez al dizuet esan pinguinoak zirkora eramateko?

— Eta baita eraman ere, asko gus-tatu zaio. Orain zinemara goaz, ea gustatzen zaion ere.

EUSKALDUNA NON-BAIT

Orain dela bi aste gure lagun batek Barcelonako Ramblasetan entzundako elkarrizketa:

— Eta zure senarra zer da?

— Otorrinolaringologoa.

— Aiba! Euskalduna, nerea bezala.

Ume koskor bat negar batean doa kalean zehar.

Hala ikusita, andre batek galdegiten dio:

— Ume! Zergatik ari zara negarrez?

— Laugarren pisuko gizonari atea behatzak harrapatu dizkio...

— Hori ez da ezer, maitea! Zein bihotz xamurra zaren! Inoren gaitzak horren besteraino atse abetzen zaituenean..

— Bai, zera! gertatu zaiona ikusita farrez nasi naiz eta izugarritzko zaplastekoa eman dit.

Lehenago mugiriak guztiz errespetagarriak izan ohi ziren. Berastegi inguruko herriei kristoren iskanbila izan zuen mugarriak zirela eta. ikamikak behingoz itzal zitezen, Tolosan auzia. Igande batez, Tolosako zezen-plazan, eguerdiko hamabietan batzarrea. Tolosako Idazkaria arduradun. Zer pasako eta Berastegiko ordezkariak agertzen ez. 12,30ak eta denak mar-mar.

Halako batean, hor agertzen da aittona xahar bat, eskumakil itxuragabe batekin, txapela oker-oker. Agure xaharra ikustean, norbaitek:

— Aizue, aizue: hau izango da inondik ere Berastegiko ordezkaria!

Tolosako idazkiriak:

— Aittona xahar hori, plantta horrekin?

— Ba... hori izango duk, bai, halako baserrikoa duk eta.

Aittona, pausorik galdu gabe, batzarkideekin biltzen da.

— Egunon!

Guztiek batera:

— Egunon!

Tolosako Idazkariak:

— Zu al zara Berastegiko ordezkaria?

— Bai, jauna, neu naiz.

— Baina, Berastegin ez al dago beste gizonik?

Aittonak erantzun:

— Bai, Berastegin bada gizonik, baina Berastegiko gizonak gizonengana joaten dira, ni bidali naute zuengana...

DIRU ASKO BAINA ESKOLA GUTXI

Pellori ehun milioi tokatu zitzaion kinielatan. Zer eta dirutan igerian. Mundua ikusi behar zuela eta oporretan Alemaniara joan zen. Bueltan Koadrilako batek:

— Hi, Pello: zer moduz Alemanian?

— Ongi. Hura duk hura! Hango progresoa ez duk txantxetako!

— Eta zer moduz teutonak?

— Teutonak... teutonak...

Ettxera orduko, Pellok erderazko hiztegiari heltzen dio: teutona = mujer alemana. «Hurrengoan ez didak ziria sartuko», bere buruari.

Hurrengo urtean Greziari oporretan.

— Hi, Pello: zer moduz Grezian?

— Ongi. Hura duk hura! Hango Partenon, tenpluak, eskulturak...

— Ez zer moduz helenak?

— Helenak... helenak...

Ettxera orduko erdarazko hiztegiara: helena = mujer griega. Pello sustan kabreaturik.

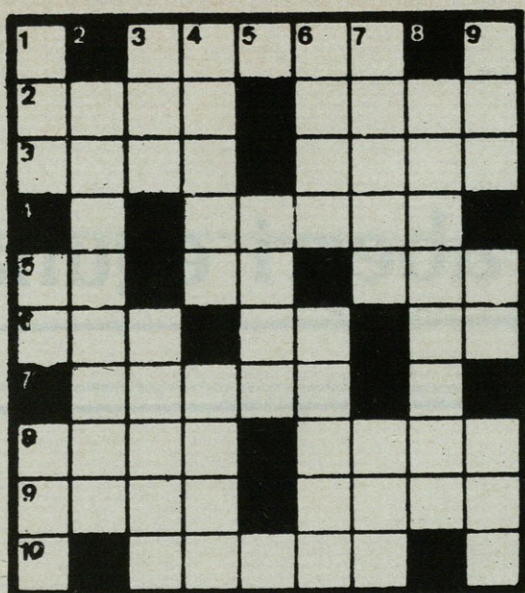
Hurrengo urtean Egiptora oporretan.

— Hi, Pello: zer moduz Egipton?

— Ongi, oso ongi.

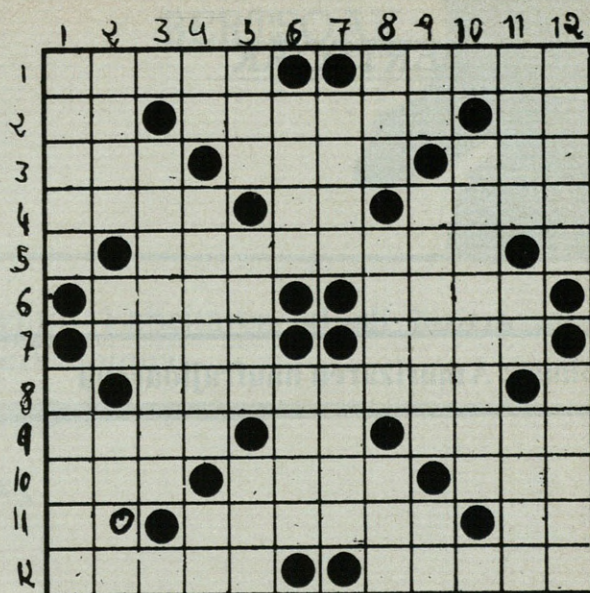
— Eta zer moduz piramideak?

— Bikainak, hi. Hirurekin okertu hauk...

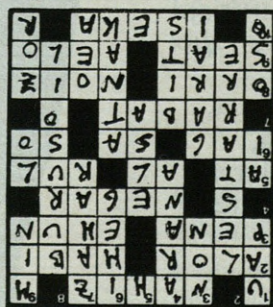
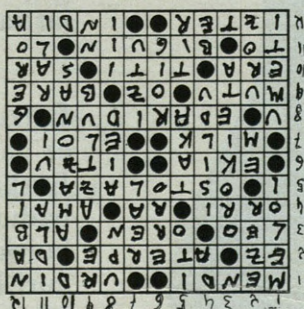
HORIZONTALAK: 1.- Uranioaren sinboloa. Konjuntzioa. Kontsonantea. 2.- Sail, arlo. Txorien bizileku. 3.- Bihotz-mina, samintasuna. Erromatarrek C idazten zuten. 4.- Kontsonantea. Malko jarioa. 5.- Kanpoan. Galdera-partikula. (Atz.) Munduaren azalean dagoen bizidunentzako espazio lehorra. 6.- (Atz.) Kapaz. Euskal Herriko fabrika gehienek, sigla hauek erabiltzen dituzte. Astoari, geldi dadin esaten zaion hitza. 7.- Marruescoseko hiriburu. Letra borobila. 8.- Liburu baten osagai materiala. Denborazko galdera-partikula. 9.- Kotxe marka bat. (Atz.) Pedro izeneko Euskal Herriko zinemagilea. 10.- Emakume izena. Burla, farrea. Kontsonantea.

BERTIKALAK: 1.- (Atz.) Iparraldeko euskaldun asko jaso duen hiria. (Atz.) kasik. Kuälitate baten ugaritasuna adierazten duen hitza. Matalas erahil zuten plazaren izena. 3.- Lekuzko galdera-partikula. Denbora-epe jakina. 4.- Nazionalismoaren aitaren abizena. (Atz.) Abestia. 7.- Urte askotakoa. Afrikako nazioak biltzen dituen erakunde baten siglak (beraiek erabiltzen dituzten bezala). 8.- Ilerik ez duena. 9.- Dolorea. Farrenda egindakoan, beti bere falta ibiltzen gara. Ordaindu ga-bea.

HORIZONTALAK: 1.- Ernio, adibidez. Kolore bat. 2.- Ukapenezko partikula. Babes. Izan aditzaren flexioa. 3.- Horoskopoko sinbolo bat. Ordu. (atz.). Berriketa adierazteko erabiltzen den onomatopeia. 4.- Liburuen osagai materiala. Egiptoko jaingo. (Inf.) Bukatu. 5.- Erromatarrez bat. Argiako partaide ezagun baten abizena. Erromatarrez 50. 6.- Aspaldiko euskal talde politiko bat. (Atz.) Laga. 7.- Ingelese, esne. Mutil izena. 8.- Bokala. Edariak dituen. Kontsonantea. 9.- Hitzegin ezin dezakeena. Herri honetan aiti famatu bat zegoen. Itsasoaren lasaitasuna. 10.- Egiteko moeta. Emakumeen bular. (Inf.) Kanpotik barrura joatea. 11.- Exklamazioa. Gogor ez dena. Ametsetan egon. 12.- Hankaren zati bat, jateko mamitsuenetako. Asiako estatu bat.

BERTIKALAK: 1.- Fruta haundi bat. Haurrak asko maite dituen. 2.- Zerbait. (Atz.) Letra izena. (Atz.) Denok zapaltzen duguna. 3.- Kontsonantea. Nafarroako herri txiki bat. Kontsonantea. 5.- Uretan hil. Errepikatuz, hurrek ibiltzen ikasteko erabiltzen duten tresna. Atzerriko kamioiek daramaten ikurra. 6.- Sustrai. Montserrat izeneko idazle famatua. 7.- Euskaltzaindiaren erdal izenaren lehenengo hitza. (Atz.) Laga. 8.- Nafarroako alderdi bat. (Atz.) Euskadiko egunkari bat. Erromatarrez hiru. 9.- Nota musikala. (Inf.) Indarrez zerbait aurrera eraman. Kontsonante errepikatua. 10.- Kontsonantea. Munduko ibairik luzeena. Kontsonantea. 11.- (Atz.) Denbora epea. Diptongoa. (Atz.) Barazki bat. 12.- Ibili aditzaren flexioa. Euskadiko antzerki talde bat.

FRANTZUAK

aberri eguna

Doinua: Amurizaren naufragioarena

ZALDUBI

Euskal Herriko bizilagunak,
ama on baten seme kuttunak,
garaiz gaudeta ager ditzagun
desiatzen ditugunak, (bis)
ez bait gara gu zaldunak,
bakarrikan euskaldunak,
pentsatu datozkigunak,
baina halare ez dira izan
alferrikako ihardunak,
Udaberriro loratzen gaitu
gure Aberri egunak. (bis)

* * *

Ez dugu galdu daukagun baza,
oraindik ere dugu arnasa,
esku eman ez guk ezin dugu
inolaz ere frakasa, (bis)
nola askatu mataza?
gu bakoitza geure kasa...
baina hau ez da jolasa,
Euskal Herria gaur ote dugu
Naziotako eskasa?
Nik ez dut uste ta susper zugun
Euskadin dugun arraza. (bis)

* * *

Euskal Herriak badu ahala,
eta horrela jarrai dezala,
Euskadi dugu Euskal Herria
maitatzen duen magala, (bis)
amak semea bezala,
begiratua apala,
baina bihotza zabala,
egun batetan aldatuko da
gure jarrera hutsala,
eta lortuko dugu azkenik
Soberani Nazionala. (bis)

Gure jarrera da mingarria,
batzuek goitik hor ezarria,
marroiak eta berde ugarik
Euskal Herrian jarria (bis)
Madrileko uztarria,
Pariseko lokarria,
guri itomen larria,
baina oraindik ez dute lehertu
askatasun egarria,
gure herria maite duguta
hau da gure oinarria. (bis)

* * *

Oraintxe dugu gure aukera,
eta jarraitu denok aurrera,
elkar gaitezen denok lehenbaitle
esku emanaz batera, (bis)
gure doaiak atera,
denok mahaiaren gainera,
ez da izango galera,
eta goazen gure herria
goi mailara jasotzera,
gure hizkuntza nazionaltzat
jarriaz gure euskera. (bis).

* * *

Entzun ezazu lagun mesedez,
ez gabilta ta ustez aldrebes,
Euskal Herria menperatzeko
badute hainbat interes, (bis)
hoiek argi diotenez,
guri hondatzeko fedez,
eta gauza horren xedez,
jokatzen dute gau eta egun
bere jokabide trebez,
baina Euskadi aurrera doa,
gelditzea ez da errez. (bis)

Balentin Enbeitaren «Ludi bizitza abesti gozoz» doinua.

SANTABARBARA

Kantatutzeroa noa negarrez,
bihotzari ezin uka,
munduak entzun beza dardarrez
zergatik gauden lututa.
Herriaren pakea zela ta
alai genbiltzan ujuka
Mingaina ere moztu digute
orain gaude mutututa.

Lagun gaixoak hau esan zidan
boz hari bat baino ez zen,
«Hiltzera noa entzun zaidazu
ikas zazue bizitzen.
Baldin hitz handiak utzirikan
ez bagerade lertutzen
Laister esango dute gugatik:
hemen herri bat izan zen»

Gure Herrian bizitzen ginen
bi zozo ta lau pailaso,
batak bestea xaxatzen zuen
honek etzun eiten kaso.
Esaten ziguten «orain ezin
liteke bihar akaso».
Biharamona ailatu data
bururik ez dugu jaso.

Gorpua eskutan ta ezin ikus
tiro haieri azkenik,
amarrak eten nahi ta ezin
han ez zen larri ez zenik.
Izerdi patsez esnatu nintzen
esanez bizi nahi det nik.
Ez nun orduan inolaz jakin
kate hura eten zenik.

Amets bat euki dut gaur gauean
hori zen esan nahi nuna,
sirena hotsak entzuten ziren
dena zegoen iluna.
Txalupan sartzera gindoazen
ta erori zaigu laguna
bala txistuek galdetzen zuten
«Nor ote duzue urruna».

Euskadi izeneko txalupa
askatasunaren bila
Españiako kaia lotuta
beregain amarra pila.
Itsasoaren deia bihotzan
eskuartearen fusila
Eten ditzagun kateak laister
gurea ez da Herri hila.

independentzia

ARGIA

Independentzia oihukatuko dugu oraingo Aberri Egunean berriro ere, duela zenbait urtetatik hona oihukatu izan dugun bezalaxe gure abertzale anaiei «askatasuna» hitzaren azpian autonomia sartu zietenetik.

Independentzia esango dugu, orduan, orain bezalaxe, Amnistia eskatzean, ez genuelako, eta ez dugulako, presoak gartzeletatik ateratzea bakarrik eskatzen, baizik eta presoak posible egiten dituen egoera batetatik atera nahi dugulako. Presoak atera ziren, eta berriro ere barruan ditugu. Atzerrian dauzkagu anaiak. Oraingo egoera honek gero eta preso gehiago izatera garamatza.

Horregatik eskatzen dugu Amnistia. Horregatik oihukatuko dugu Independentzia.

Independentzia aldarrikatuko dugu Aberri Egun honetan ere Lemoiz Apurtu oihukatzen genuenean Lemoiz gelditzea baino gehiago eskatzen genuelako. Egin ez duten erreferendum bat baino gehiago

nahi dugulako. Bai, bai, baina gero ez, ez, ez hitzetik hortzera darabiltenen politikarik nahi ez dugulako.

Horregatik nahi dugu Lemoiz Apurtzea. Horregatik oihukatuko dugu Independentzia.

Independentzia exijitu beharrean gaude euskaldun izaten jarraitu nahi badugu, Euskal Herriak bizirik iraun nahi badu. Konstituzioa Estatutua, eta «Euskararen Erabilpena Arauzkotzeko Oinarrizko Legea» onartu dutenek oso ongi dakitelako hori dela Hizkuntza bat isilik eta miñik gabe akabatzeko botikarik egokiena. Esan beharra dago: Herri baten Genozidioa ari da gertatzen gure begien aurrean, geure bihotzaren barrenean. Eta ez gara konturatzen. Hil digute euskara, eta Euskal Herria beraz, demokrazia eta diskriminazio ezaren izenean geure hizkuntza «propioa», ofiziala izaten utzirik «gaztelaren aldamenean». Nazio Hizkuntza behar du Euskarak, eta bakarra, biziko bada. Euskal Herriko biztanle guztiek izango dute Euskara erabiltzeko eskubidea eta ja-

kiteko beharra. Bestela egin du geureak.

Horregatik behar du Euskarak Nazio Hizkuntza. Horregatik oihukatzen dugu Independentzia.

Independentzia zen «Nafarroa Euskadi da» eztarriak leher-tzeaz botatzen genuen irrintzia. Independentzia da «Euskadi Nafarroa da» egi-mami bihurtzea.

Independentzia da Ipar Euskal Herriarekin bat egitea. Mugak Espainia eta Frantziarekin izatea.

Horregatik ezinbestekoa da «Zazpiak bat» egitea. Horregatik oraingo Aberri Egun honetan ere Independentzia izango da Ipar eta Hego haizez beterik gure birikek jaurtikiko duten aidea.

Independentzia da Espainia eta Frantziako ejerzitoak Euskal Herriak bidaltzea.

Independentzia da langabezia daudenei aterabideak eskaintzea. Lanean ari direnei giza kondizio minimo batzu errespetatzea.

Independentzia da...

INDEPENDENTZIA.

**138
BULEGO**

**500.000
BEZERO**

**75.000
MILIOI**

**AURREZKIA, BAKARRIK
21urtetan**

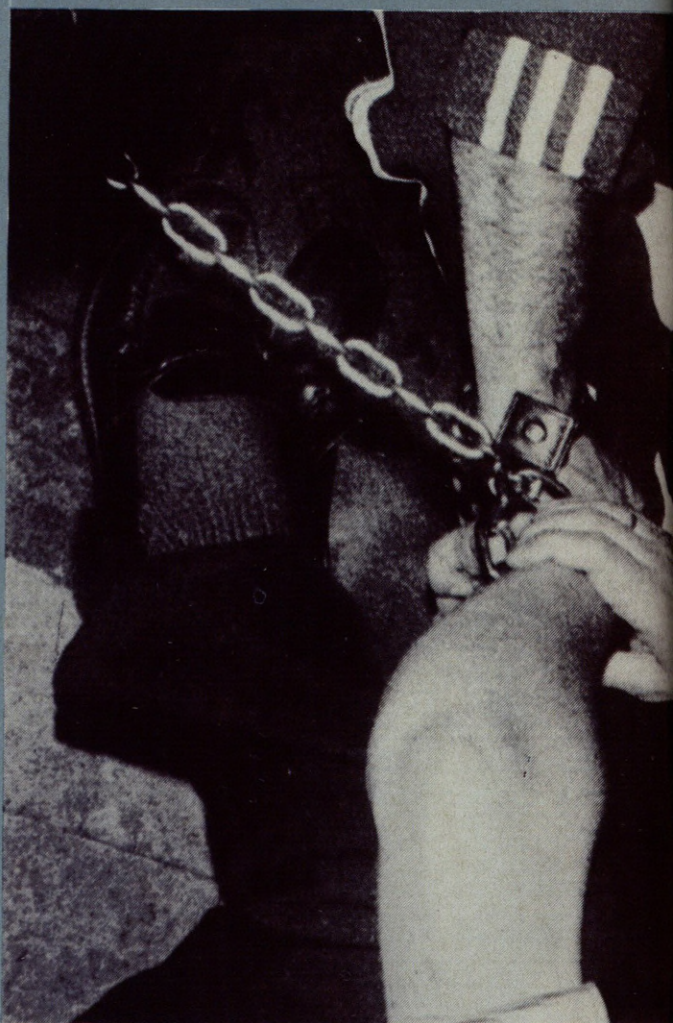
Eskerrikasko!

GAJA LABORAL POPULAR

LAN KIDE AURREZKIA

Euskadiko Kutxa

INDEPENDENZA

ABERRI EGUNA 1983

ALE BEREZIA